

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KOMPARATIVNU KNJIŽEVNOST I INFORMACIJSKE NAUKE

ZAVRŠNI RAD

**Upravljanje zbirkama javnih biblioteka u kriznim situacijama: Na
primjeru Gradske biblioteke Olovo**

Mentorica: doc. dr. Džejla Khattab

Studentica: Sanela Kaikčija

Sarajevo, septembar 2025.

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KOMPARATIVNU KNJIŽEVNOST I INFORMACIJSKE NAUKE

ZAVRŠNI RAD

**Upravljanje zbirkama javnih biblioteka u kriznim situacijama: Na
primjeru Gradske biblioteke Olovo**

Mentorica: doc. dr. Džejla Khattab

Studentica: Sanela Kaikčija

Sarajevo, septembar 2025.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF COMPARATIVE LITERATURE AND INFORMATION SCIENCES

MASTER'S THESIS

**Collection Management in Public Libraries in Crisis Situations:
Based on the Example of Olovo City Library.**

Mentor: doc. dr. Džejla Khattab

Student: Sanela Kaikčija

Sarajevo, September 2025.

Sažetak

Upravljanje bibliotečkim zbirkama podrazumijeva i njihovu preventivnu zaštitu od nepredvidivih prirodnih katastrofa kao i onih koje uzrokuje čovjek, gdje biblioteke imaju obavezu provoditi mjere zaštite bibliotečke građe. Ovaj rad ima za cilj analizirati stanje pripravnosti i spremnosti na krizne situacije u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), kao dio preventivnih mjera zaštite bibliotečkih zbirki. Stoga je provedeno anketno istraživanje o tome da li javne biblioteke FBiH posjeduju krizni plan u slučaju katastrofa kao dokument koji sadrži plan procjene rizika, prevenciju i zaštitu, pripravnost te odgovor i oporavak. Anketno istraživanje je realizirano korištenjem posebno kreiranog anketnog upitnika, upotrebom Google Forms, u periodu od novembra 2024. do januara 2025. godine. Prema Vodiču kroz javne biblioteke Bosne i Hercegovine iz 2020. godine u FBiH djeluju ukupno 64 javne biblioteke, a u uzorak istraživanja čine 47 biblioteka koje su ponudile kontakt e-mail, dok je 36 biblioteka sudjelovalo u istraživanju (76,5%). Rezultati istraživanja pokazuju kako 23 javne biblioteke (63,9%) ne raspolažu sa kriznim planom u slučaju katastrofa, što ukazuje na zanemarenost preventivne zaštite bibliotečkih zbirki u kriznim situacijama u javnim bibliotekama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kao prilog istraživanju, nudi se prijedlog kriznog plana za javne biblioteke na primjeru Gradske biblioteke Olovo, a temeljem njenog odgovora tokom tri krizne situacije – jednu tokom rata u Bosni i Hercegovini 1991.-1995. kada je 1992. granatirana, drugu tokom 2014. godine kada je biblioteka u potpunosti poplavljena, te treću krizu uzrokovanu COVID-19 pandemijom, što će dati doprinos učinkovitijem oblikovanju procedura i dokumenata koji su vezani za plan upravljanja katastrofama.

Ključne riječi: javna biblioteka, gradska biblioteka, krizni plan, katastrofe, upravljanje zbirkama, preventivna zaštita, Federacija Bosne i Hercegovine, Gradska biblioteka Olovo

Summary

Managing library collections also includes their preventive protection from unpredictable natural disasters as well as those caused by humans, where libraries have an obligation to implement measures to protect library materials. This paper aims to analyze the state of preparedness and preparedness for crisis situations in the event of a disaster in the public libraries of the Federation of Bosnia and Herzegovina (FBiH), as part of preventive measures for the protection of library collections. Therefore, a survey was conducted on whether public libraries in FBiH have a crisis plan in case of disasters as a document containing a risk assessment plan, prevention and protection, preparedness, and response and recovery. The survey was carried out using a specially created questionnaire, in Google Forms, in the period November 2024. – January 2025. According to the Guide to Public Libraries of Bosnia and Herzegovina from 2020, there are a total of 64 public libraries operating in FBiH, and the research sample consists of 47 libraries that offered a contact e-mail, while 36 libraries participated in the research (76.5%). The results of the research show that 23 public libraries (63.9%) do not have a crisis plan in case of disasters, which indicates the neglect of preventive protection of library collections in crisis situations in public libraries in the Federation of Bosnia and Herzegovina. As an appendix to the research, a proposal for a crisis plan for public libraries is offered, based on the example of the Olovo City Library, built on its response during three crisis situations – one during the War in Bosnia and Herzegovina 1991-1995 when it was shelled in 1992, the second response during 2014 when the Library was completely flooded, and the third crisis caused by the COVID-19 pandemic, which will contribute to a more effective shaping of procedures and documents related to the disaster management plan.

Keywords: public library, city library, crisis plan, disasters, collection management, preventive protection, Federation of Bosnia and Herzegovina, Olovo City Library

Sadržaj

Sadržaj.....	6
Uvod.....	7
1. ZBIRKE JAVNIH BIBLIOTEKA U KONTEKSTU KRIZNOG UPRAVLJANJA	9
1.1. Definiranje temeljnih pojmova	9
2.1. Javne biblioteke u kriznim situacijama	10
3.1. IFLA-ine i druge preporuke o upravljanju zaštitom zbirke u slučaju katastrofa	15
4.1. Bosanskohercegovačko zakonodavstvo u kontekstu spremnosti na katastrofe	19
2. UPRAVLJANJE ZAŠTITOM U SLUČAJU KATASTROFA	20
2.1. Upravljanje zaštitom zbirke u javnim bibliotekama u slučaju katastrofa	22
2.2. Krizno komuniciranje	23
3. BIBLIOTEČKE USLUGE GRADSKJE BIBLIOTEKE OLOVO U VRIJEME KRIZA.....	24
3.1. Agresija na BiH (1992.-1995.)	24
3.2. Poplava 2014.....	26
3.3. Pandemija izazvana virusom COVID-19	28
4. ISTRAŽIVANJE POSTOJANJA KRIZNIH PLANOVA U JAVNIM BIBLIOTEKAMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE	29
4.1. Cilj istraživanja	29
4.2. Metodologija istraživanja.....	29
4.3. Uzorak istraživanja	30
4.4. Rezultati istraživanja	30
4.5. Diskusija	36
5. ZAKLJUČAK	40
6. LITERATURA	41
7. PRILOZI	45
7.1. Popis slika i grafikona.....	45
7.2. Anketni upitnik.....	46
7.3. Prijedlog kriznog plana javne biblioteke u slučaju katastrofa: na primjeru Gradske biblioteke Olovo	50
7.4. Evakuacijski plan Gradske biblioteke Olovo.....	57

Uvod

Upravljanje bibliotečkim zbirkama podrazumijeva i njihovu preventivnu zaštitu od nepredvidivih prirodnih katastrofa kao i onih koje uzrokuje čovjek, gdje biblioteke imaju obavezu provoditi mjere zaštite bibliotečke građe. Obaveza zaštite bibliotečke građe svojstvena je za sve tipove biblioteka, dok se implementacija mjera zaštite može razlikovati u zavisnosti od prirode zbirke. IFLA-in (International Federation of Library Associations and Institutions) strateški program za prezervaciju i konzervaciju (IFLA Strategic Programme on Preservation and Conservation – PAC), osnovan 1985. godine, „bavi se pitanjima očuvanja bibliotečkih materijala djelujući diljem svijeta“¹, gdje se kao ključni cilj IFLA-PAC-a navodi „osiguravanje prezervacije u pristupačnom obliku, štampanih i drugih bibliotečkih i arhivskih materijala, u svim formatima, što je duže moguće.“² Pri tome je naglašeno kako „biblioteke i arhivi trebaju poduzeti sve kako bi bili spremni na moguće katastrofe, tako što će analizirati vlastito stanje i resurse i osmisлити plan u slučaju katastrofa.“³

U svrhu procjene rizika i osiguravanja pravovremenog djelovanja zaposlenika u slučaju katastrofa, „svaka javna biblioteka treba posjedovati krizni plan kao pisani dokument koji se sastoji od sljedećih cjelina: procjena rizika, prevencija i zaštita, pripravnost, odgovor i oporavak“⁴, što je preporučeno u okviru IFLA-inog programa za prezervaciju i konzervaciju.

Ovaj rad ima namjeru utvrditi da li javne biblioteke Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) posjeduju krizni plan u slučaju katastrofa. Naime, krizne situacije ugrožavaju bibliotečke zbirke i ostalu opremu, ali i sigurnost uposlenika, kao i sigurnost korisnika. Pored posljedica ratnih razaranja, bosanskohercegovačke biblioteke i u mirnom periodu suočene su sa problemima neadekvatnog smještaja bibliotečke građe, što često onemogućava provođenje preventivnih mjera zaštite bibliotečkih zbirki. Često, neodgovarajuću brigu nad građom, dodatno otežavaju krizne situacije, stoga je ovo istraživanje inicirano zanemarenim odnosom prema problematici kriznog upravljanja, ali i dosadašnjim iskustvom Gradske biblioteke Olovo u odgovoru na krizne situacije.

¹ IFLA Preservation and Conservation (PAC) Frequently Asked Question. Dostupno na: <https://www.ifla.org/explore-the-pac-faq/> (30.8.2024.)

² Usp. McIlwaine, John. 2006. IFLA Disaster Preparedness and Planning: A Brief manual, str. 5. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content> (30.8.2024.)

³ Usp. McIlwaine, John. 2006. IFLA Disaster Preparedness and Planning: A Brief manual, str. 6. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content> (30.8.2024.)

⁴ Usp. Ibid., str. 6.

Pri tome, javne biblioteke u Zeničko – dobojskom kantonu do 2021. godine nisu bile samostalne ustanove, već su djelovale u sastavu drugih institucija ili organizacija pa je njihova sloboda u uspostavljanju mjera kriznim situacijama bila ograničena, a s obzirom na osamostaljenje ovih institucija, obaveza pravovremene pripreme u odgovoru na krizne situacije postaje dijelom odgovornosti za menadžment ovih ustanova.

Tako je rad sačinjen od pet tematskih cjelina: U prvom dijelu rada, nakon definiranja temeljnih pojmova, opisuju se izazovi sa kojima se suočavaju javne biblioteke u kriznim situacijama, gdje se također predstavljaju ključni dokumenti koje objavljuje IFLA ispred IFLA-PAC-a i drugi strateški dokumenti. U prvom dijelu se opisuje i način na koji treba implementirati plan djelovanja u slučaju katastrofa u bibliotekama. Za adekvatnu primjenu strateških dokumenata bilo je potrebno utvrditi postojanje zakonske odgovornosti za izradu kriznog plana u slučaju katastrofa u FBiH, zbog čega je predstavljeno bosanskohercegovačko bibliotečko zakonodavstvo u kontekstu spremnosti na katastrofe. Druga tematska cjelina je posvećena IFLA-inim preporukama o upravljanju i zaštiti zbirki u vrijeme kriza, gdje su prikazane IFLA-ine preporuke za ponašanje i djelovanje biblioteka u slučaju katastrofa, te je opisana veza između kriznog plana i kriznog komuniciranja. Treći dio rada je posvećen bibliotečkim uslugama Gradske biblioteke Olovo za vrijeme kriza: ratno razaranje, poplava, pandemija. U četvrtom dijelu rada je predstavljeno provedeno istraživanje o potojanju kriznih planova u javnim bibliotekama FBiH, kao i preporuke nastale kao rezultat analize prikupljenih rezultata.

1. ZBIRKE JAVNIH BIBLIOTEKA U KONTEKSTU KRIZNOG UPRAVLJANJA

1.1. Definiranje temeljnih pojmova

Porijeklo riječi „kriza“ povezuje se latinskom riječi „crisis“ što znači „procjena“, a savremeno značenje riječi upućuje na neočekivanu, izazovnu, nepredvidivu i često opasnu situaciju koja zahtijeva donošenje odluka. Odlučivanje je centralna faza svake krizne situacije, u skladu sa promjenom koja nastaje tokom krize, što je nerijetko i prilika za razvoj. Osmanagić Bedenik⁵ je interpretirala generičke dimenzije krize koje opisuju Wiener and Kahn:

1. točka preokreta u razvojnom slijedu događaja i aktivnosti,
2. stvara situaciju u kojoj je visoka hitnost djelovanja,
3. predstavlja opasnost za ciljeve i vrijednosti,
4. iz nje proizlaze važne konzekvence za budućnost,
5. proizlazi iz slijeda događaja koji rezultira novim uvjetima,
6. stvara neizvjesnost u procjeni situacije i u ovladavanju potrebnog razvoja alternativa,
7. smanjuje kontrolu nad događajima i njihovim posljedicama,
8. povećava hitnost, stres i strah,
9. raspoložive informacije uobičajeno su nedovoljne,
10. povećava vremenski pritisak,
11. mijenja odnose između članova,
12. povećava napetost.

Poslovne organizacije se suočavaju sa različitim vanrednim situacijama, u kontekstu kojih možemo govoriti o situacijama koje zahtijevaju hitno djelovanje i moguće ih je kontrolirati bez većih izazova. Zbog nedostatnog i neadekvatnog odgovora, odnosno odgovora koji nadilazi standardne procedure, vanredne situacije mogu prerasti u krizne situacije, za koje je karakteristično da prevazilaze operativne kapacitete standardnih procedura. Kešetović i Toth navode kako „izvanredna (hitna) situacija širi je pojam od pojma krize jer je svaka kriza ujedno i određena izvanredna situacija, dok svaka izvanredna situacija ne mora biti kriza“⁶, kao i pojašnjenje da „ono

⁵ Usp. Osmanagić-Bedenik, Nidžara. (2010). Krizni menadžment: teorija i praksa. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 8(1), str. 102. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/57783> (11.01.2025.)

⁶ Kešetović, Želimir i Toth, Ivan. (2012). Problemi kriznog menadžmenta. Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica; Visoka škola za sigurnost; Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, str. 45. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/587578.Toth-Krizni_menadzment-small.pdf (11.01.2025.)

što je za neku društvenu grupu ili geografsku zajednicu samo izvanredna situacija, poput velikog požara, za neposredne aktere može biti velika kriza ili katastrofa.“⁷

Katastrofa upućuje na velike nesreće, koje donose dalekodosežne posljedice na život ljudi, imovinu i okoliš. Katastrofa je „rezultat velikoga ekološkog sloma u odnosima između čovjeka i njegovog okoliša, ozbiljan i nagli događaj (ili spor, kao što su suše) takvih razmjera da pogođena zajednica mora uložiti izvanredne napore da se s njim nosi, često uz pomoć vanjskih aktera ili međunarodne pomoći.“⁸ Katastrofa je krizna situacija većih razmjera i postoji nekoliko tipologija katastrofa, od kojih se u literaturi najčešće navodi podjela katastrofa prema uzroku. Prema IFLA-inim Načelima za skrb i rukovanje knjižničnom građom, katastrofe mogu biti uzrokovane prirodnim pojavama ili djelovanjem čovjeka: „Prirodne katastrofe: orkani, poplave, potresi, vulkanske erupcije, pješčane oluje; katastrofe izazvane djelovanjem čovjeka: rat i terorizam, požari, poplave (puknuće instalacija, krovovi koji prokišnjavaju itd.), eksplozije.“⁹ Navedene katastrofe su prijetnja bibliotekskim zbirkama, zbog čega je neophodno imenovanje aktera koji su odgovorni za krizni menadžment radi uspostavljanja adekvatne reakcije na kriznu situaciju, kao i radi uspostavljanja preventivnih mjera djelovanja u odnosu na moguće krize.

Ključna karakteristika katastrofe jeste da se radi o kriznoj situaciji, koja se zbog svog obima i nepredvidivosti prevazilazi preventivnim mjerama, gdje odlučivanje ima istaknutu poziciju.

2.1. Javne biblioteke u kriznim situacijama

Bibliotekarke zbirke su izložene rizicima na različite načine, od rizika propadanja tokom vremena, do kriznih okolnosti koje se najčešće javljaju neočekivano. Zaštita bibliotekarskih zbirki je usko povezana sa ključnom funkcijom biblioteke kao „ustanove pamćenja“. „Zaštita je u svojoj biti snažno povezana s kulturološkom i društvenom vrijednošću povijesti i identiteta, kulture i baštine, te je preduvjet njihova očuvanja i prenošenja budućim naraštajima“.¹⁰

Neupitno je da se odgovornost za zaštitu zbirki odnosi na biblioteke, ali Krtalić, Hasenay i Aparac Jelušić upozoravaju kako je „za dobru i učinkovitu organizaciju zaštite važno prepoznati različite

⁷ Usp. Ibid., str. 45.

⁸ Prema GEMET (General, Multilingual, Environmental Thesaurus). Dostupno na: <https://www.eionet.europa.eu/gemet/hr/concept/2215> (27.7.2024.)

⁹ IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003, str. 19.

¹⁰ Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama: teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 54, 1/2(2011), str. 3. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80113>. (05.01.2025.)

razine zaštite, koje trebaju biti u interakciji“.¹¹ Navodi se „strateška razina zaštite koja je vezana za nacionalnu i međunarodnu razinu – pokretanje projekata i inicijativa, kao i podučavanje stručnjaka o zaštiti, zatim tehnička razina zaštite koja se odnosi na primjenu metoda i tehnika zaštite, te operativna razina za koju su odgovorni informacijski stručnjaci tako što se bave prikupljanjem, čuvanjem, pohranom i organizacijom informacija“.¹²

IFLA, kao krovna bibliotečka organizacija, ima odgovornost da „kroz svoje kanale podupire širenje i prihvaćanje stručnih načela za provođenje zaštite i konzervacije“.¹³ U okviru takve odgovornosti, IFLA donosi značajne strateške dokumente koji uređuju oblast zaštite bibliotečkih zbirki.

Krizne situacije se odnose na vanredne uslove rada koji zahtijevaju posebno planiranje rada i rukovođenja ustanovom. Antonović navodi „da se pojam rukovođenja odnosno menadžmenta upotrebljava, ne samo za direktora ustanove već i osobe koje kontroliraju poslovanje, članove Upravnog odbora, te da rukovođenje, odnosno menadžment predstavlja donošenje odluka o onome što treba biti učinjeno radom i naporima drugih ljudi kako bi se postigli planirani ciljevi.“¹⁴ Dakle, krizne situacije zahtijevaju krizni menadžment koji se odnosi na planiranje odgovora na krizu, gdje je potrebno definirati ulogu svih relevantnih aktera. Krizni menadžment u kontekstu biblioteka se najčešće provodi izradom kriznog plana koji će ustanovama osigurati odgovor na krizu, uzimajući u obzir specifičnosti ustanove, resurse sa kojima raspolaže, kao i specifičnosti lokalne zajednice u kojoj ustanova djeluje.

Zbog navedenih mogućih kriza, unutar biblioteka posebno, jer se krizne situacije najčešće pojavljuju neočekivano, od izuzetne je važnosti izraditi plan koji će ustanovama pomoći da se suoče sa krizom i umanje njen učinak. Plan se definira kao jasan i sažet dokument koji treba opisivati mjere za prevenciju i spremnost na rizike te pružiti prijedloge kako reagirati i eventualno se oporaviti od posljedice krize s ciljem da se posljedice svedu na minimum. Dakle, „dobro planiranje može umanjiti štetu koju je kriza prouzrokovala te ubrzati povratak na normalno stanje.“¹⁵ Jasno je da je kriza nezaobilazna i nijedna ustanova ju ne može izbjeći, a razlika je samo u tome na koji će se način koja ustanova suočiti sa krizom. Ako ustanova želi biti uspješna, onda mora razviti i implementirati plan koji će se koristiti za ovladavanje situacijom, kako bi kriza trajala kraće, a posljedice bile što bezbolnije.

¹¹ Usp. Ibid., str. 5.

¹² Usp. Ibid., str. 4-5.

¹³ IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003, str. 10.

¹⁴ Antonović, Jadran, 2009. Menadžment u kulturi. Zagreb: Hadrian, str. 9.

¹⁵ Graham M. Feather J. Disaster management for libraries and archives. Aldershot: Ashgate, 2003., str 27.

Način na koji će se plan implementirati određuje krizna situacija, ali je istovremeno važno da li je riječ o kriznoj situaciji unutar zgrade (npr. požar u zgradi), ili je ustanova suočena sa krizom većih razmjera (npr. zemljotres). Bez obzira na situaciju, „dobar plan treba da se sastoji od procjene: opasnosti, dostupnih sredstava i uspostavljenih koraka za suočavanje s kriznim situacijama te njihovo implementiranje i poboljšanje“.¹⁶

Kada je riječ o istraživanjima o „ponašanju“ biblioteka tokom kriznih situacija, Braquet navodi da su preživjeli iskazali posebno poštovanje prema bibliotekama jer „bibliotečki resursi su nudili psihološki bijeg za evakuisane osobe i biblioteke su služile kao sigurno utočište za one koje je odbacio uragan i poplava.“¹⁷ U New Orelansu je usljed uragana i poplave, komunikacija bila prekinuta, ali je internet konekcija biblioteke bila stabilna i omogućila je da se ljudi povežu sa porodicom i prijateljima. Komentarišući o svom iskustvu uragana Katrine, jedna evakuisana osoba je izjavila: „Svakodnevno sam koristila biblioteku u San Markosu u Teksasu. Pristup kompjuterima je bio dar od Boga“¹⁸, što potvrđuje da pravovremene i tačne informacije ljudima stvaraju osjećaj sigurnosti i kontrole nad situacijom.

Tu-Keefner et. al. radili su na istraživanju pod nazivom Lessons Learned After a Disaster: Investigations of Public Librarians „Health Information Services to the Community and Community Members“ Information Needs Following a Catastrophic Flood, koje u konačnici zaključuje da web stranice biblioteka postaju sve važnije: „zbog sve veće prodornosti internet tehnologije u svakodnevnom životu, bibliotečke web stranice su sada kritična tačka javnog pristupa vrijednim informacijama.“¹⁹ Zatim, autori Wanija i Ganaie ukazuju na štetu koju se pretrpjele istaknute biblioteke u Kašmiru nakon poplava u septembru 2014. godine koji analizira „način reagovanja ali i način oporavka nakon poplava u bibliotekama Džamua i Kašmira.“²⁰

Nadalje, anketa koja je sprovedena u Americi 2006. godine, navodi da je većina ispitanika²¹ navela da nemaju planove za krize ili planove upravljanja rizicima – „većina ispitanika je navela da se

¹⁶ Prema - Fleis, Stella. Djelovanje knjižnica u vrijeme krize. Završni rad, str. 3, dostupan na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:5598/datastream/PDF/view> (20.4.2024.)

¹⁷ Braquet, Donna. M. (2010). Library experiences of Hurricane Katrina and New Orleans Flood survivors. Library and Information Science Research E-Journal, 20(1), str. 13. <https://dr.ntu.edu.sg/server/api/core/bitstreams/4b04f438-9ec8-4aaf-b612-693ccd8c20fb/content> (6.9.2024.)

¹⁸ Usp. Ibid., str. 15.

¹⁹ Feili Tu-Keefner, Jingjing Liu, Darin Freeburg and Elizabeth Jane Hartnett. Lessons Learned After a Disaster: Investigations of Public Librarians' Health Information Services to the Community and Community Members' Information Needs Following a Catastrophic Flood. Dostupno na: <https://library.ifla.org/id/eprint/2320/1/s11-2018-tu-keefner-en.pdf> (6.9.2024.)

²⁰ Zahid Ashraf Wani, Ansaar Hussain Ganaie. Impact of Kashmir floods on the libraries. Dostupno na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/CB-01-2017-0002/full/html> (6.9.2024.)

²¹ Velasquez, Diane L., Evans Nina and Keading Joanne. Risk management and disaster recovery in public libraries in South Australia, Information research vol.21 no.4, december, 2016., str. 24. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1123311.pdf> (27.7.2024.)

rizikom upravlja kao sigurnosnim ili radnim zdravstvenim i sigurnosnim pitanjem te da svaka biblioteka ima kopiju sigurnosti na radu, a da se aktivnosti redovno spominju na sastancima menadžmenta i sastancima sigurnosti što je uredu ali ne prenosi ništa o upravljanju.“²² U Sjevernoj Americi je, također, provedeno istraživanje nakon terorističkog napada 11. septembra. Istraživači navode da se prije terorističkog napada nije usredotočilo na proučavanje biblioteka u katastrofama ali da se nakon napada to promijenilo, jer „biblioteke pružaju pristup elektronskim izvorima, računarima, wi-fi usluzi i time važnost biblioteke raste jer tada biblioteke postaju jedina tačka pristupa vanjskom svijetu.“²³ Ovaj podatak govori o tome da su biblioteke među rijetkim pružateljima besplatnog javnog pristupa i računarima, internetu u zajednicama u kojima djeluju i da je to veoma važna usluga tokom redovnog djelovanja biblioteka, ali posebno važna tokom katastrofa.

U istraživanju koje se bavilo isključivo javnim bibliotekama koje su imale iskustva sa katastrofama, na temelju podataka intervjua sa 22 bibliotekara kao i sa članovima zajednice, rezultati su pokazali da su „biblioteke dijelom dobro opremljene da pruže pomoć nakon katastrofa zbog priprema koje su često bile trenutne, a koje nisu katastrofa, kao što je nestanak struje, ali biblioteke koje su unaprijed planirale i razmišljale o katastrofi, bile su u mogućnosti da očuvaju zbirke tokom katastrofe.“²⁴ Značajno je spomenuti i to da navedena istraživanja ističu važnost bibliotekara koji su doprinijeli uslugama u specifičnim situacijama izazvanim katastrofom na način da su pomogli korisnicima da razumiju i koriste web stranice i općenito online programe, kanale i obrasce na koje nailaze.

Prijenos tačnih i provjerenih informacija je izuzetno važan jer i kroz literaturu se navodi da su „biblioteke glavni izvor informacija tokom katastrofa“.²⁵ Međutim, nepotpune informacije mogu uzrokovati dodatnu zbunjenost te bi stoga biblioteke trebale mehanizam praćenja i nadzora informacija kako upravljanje širenjem informacija ne bi bilo loše za korisnike. „Ranjivost svih fizičkih sistema i bibliotečkih resursa je zabrinjavajuća, posebno tokom katastrofe zbog toga što upravljanje bibliotečkim sredstvima može odrediti sposobnost članova zajednice da komuniciraju sa vanjskim svijetom, da pronađu utočište u prostoru koji pruža biblioteka, te pristup izvorima“²⁶, što zapravo predstavlja dugoročnu dobrobit za zajednicu.

²² Velasquez, Diane L., Evans Nina and Keading Joanne. Risk management and disaster recovery in public libraries in South Australia, Information research vol.21 no.4, december, 2016., str. 24. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1123311.pdf> (27.7.2024.)

²³ Young, Eileen. The Role of Public Libraries in Disaster, University of Delaware, 2018., str. 32. Dostupno na: <https://www.idl.iscram.org/files/chrishagar/2015/1276 ChrisHagar2015.pdf> (27.7.2024.)

²⁴ Usp. Ibid., str. 32.

²⁵ Usp. Ibid., str. 34.

²⁶ Usp. Ibid., str. 35.

Pored navedenoga, u Hrvatskoj Barbarić sprovodi istraživanje pod nazivom Plan za slučaj katastrofe – imaju li ga i trebaju li ga hrvatske knjižnice?, na primjeru knjižnica Sveučilišta u Zagrebu. Ovim istraživanjem Barbarić nastoji utvrditi imaju li biblioteke Sveučilišta u Zagrebu pisani plan pripravnosti i djelovanja u slučaju katastrofa gdje zaključuje da je „postojanje takvog plana u hrvatskim knjižnicama prije iznimka, nego pravilo.“²⁷

Jedan od primjera iz regiona, također je i istraživanje koje su sproveli Duh, Pikić Jugović i Ašler²⁸ iz 2022. godine, a odnosi se na stanje pripravnosti, upravljanje krizama kao i potencijalne odgovore akademskih i specijalnih biblioteka u Hrvatskoj na različite situacije. Rezultati ovog istraživanja su pokazali da nemaju sve biblioteke u Hrvatskoj iste uslove, opremu niti kapacitete za suprotstavljanje krizama. Ovo je istraživanje pokazalo kolika je potreba za spremnosti i pripravnosti odgovoriti krizama, ali i kolika je potreba za zaštitom bibliotečke građe kao i cjelokupne kulturne baštine jer „kontinuirano ulaganje u pripremljenost knjižnica za krizne situacije ključno je za osiguranje sigurnosti i očuvanje vrijednih zbirki za buduće generacije.“²⁹

U Bosni i Hercegovini tematika upravljanja bibliotekama i bibliotečkim zbirkama u slučaju krize je, prema našim saznanjima, nedostatna, osim teme kojom se bavila A. Žero ali na primjeru Nacionalne i univerzitetske biblioteke u BiH pod nazivom: Rukovođenje i planiranje poslovanja biblioteka u kriznim uvjetima funkcioniranja, gdje je opisano krizno poslovanje Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH od 1992. godine, koje se u ovom radu definira kao „neriješen pravnofinansijski status Biblioteke, odnosno nebriga države, kao osnivača, za rad i funkcioniranje ove institucije.“³⁰

Upravljanje zaštitom bibliotečkih zbirki u slučaju kriznih situacija je sastavni i veoma bitan dio upravljanja općenito. Važno je upravljati ljudskim aktivnostima, finansijskim sredstvima kao i svim potrebnim aktivnostima da bi se osigurala trajnost ali i dostupnost građe.

²⁷ Barbarić, Ana. Plan za slučaj katastrofe – imaju li ga i trebaju li ga hrvatske knjižnice, na primjeru knjižnica Sveučilišta u Zagrebu, str. 12. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8566> (7.9.2024.)

²⁸ Duh, Pikić Jugović. Academic and special libraries in Croatia and their crisis preparedness: a survey. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/311053> (29.4.2025.)

²⁹ Usp. Ibid. str. 162.

³⁰ Žero, Adisa. Rukovođenje i planiranje poslovanja biblioteka u kriznim uvjetima funkcioniranja – primjer Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/21_22/kin/Adisa-Zero.pdf (7.9.2024.)

3.1. IFLA-ine i druge preporuke o upravljanju zaštitom zbirki u slučaju katastrofa

U IFLA-inom časopisu pod nazivom IFLA Journal, 1979. godine su prvi put objavljena Načela zaštite i konzervacije bibliotečkog materijala (Principles for the Preservation and Conservation of Library Materials), koja su u revidiranom i dopunjem izdanju objavljenja 1986. godine, pod okriljem IFLA-inog strateškog programa za prezervaciju i konzervaciju (IFLA – PAC), osnovanom 1985. godine. Prilikom planiranja revizije izdanja iz 1986. Načela za zaštitu i konzervaciju bibliotečke građe, IFLA-PAC je odlučio izraditi sažet dokument koji se fokusira na određene ključne elemente zaštite koje biblioteke mogu usvojiti kako bi se brinule o svojim zbirkama³¹, čime se priređuje i 1998. godine objavljuje, priručnik pod nazivom IFLA principles for the care and handling of library material³², koji je dostupan u prijevodu na hrvatski jezik pod nazivom IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, iz 2003. godine.

Pomenuti IFLA-in Priručnik je napisan u vidu savjeta i preporuka za djelovanje u specifičnim situacijama. Značajni savjeti iz ovog priručnika za skrb i rukovanje bibliotečkom građom su: „odgovornost za zaštitu snose svi; da je preventivna zaštita skupa, ali ni u kojem slučaju nije skuplja od konzerviranja i restauriranja; da postojanje svijesti o važnosti zaštite samo unutar zajednice knjižničara nije dovoljno; da je potrebna suradnja među knjižnicama, arhivima, muzejima i galerijama po pitanju zaštite jer se na taj način mogu uštedjeti znatna sredstva; da preventivnoj zaštiti treba dati prednost pred restauriranjem.“³³

Priručnik za skrb i rukovanje bibliotečkom građom sadrži pojmovnik korištenih riječi a koje se razlikuju od standardnih rječničkih definicija a važno ih je znati zbog zaštite i očuvanja bibliotečke građe. Također, sadrži smjernice i osnovne pojmove kod planiranja mjera sigurnosti i zaštite za slučaj katastrofa kao i dodatke gdje potražiti savjete za postupke i planiranje zaštite. Ovaj dokument zapravo predstavlja uvod u zaštitu i upravljanje bibliotečkom građom. Dokument ne sadrži precizno opisane postupke i prakse, ali pruža detaljne informacije koje bibliotekama mogu pomoći u pripremi i izradi plana zaštite i čuvanja zbirki u bilo kakvim, pa i kriznim situacijama. Načela koja je priredila IFLA predstavljaju svojevrsan vid podrške onima koji će se suočiti sa

³¹ Adcock, Edward P., Varlamoff Therese Marie, Kremp, Virginie. Core Programme on Preservation and Conservation. 1998. IFLA principles for the care and handling of library material/compiled and edited by Edward P. Adcock ; with the assistance of Marie-Therese Varlamoff and Virginie Kremp. IFLA-PAC Paris. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/ipi/ipi1-en.pdf> (4.9.2024.)

³² IFLA principles for the care and handling of library material, dostupno na: <https://www.ifla.org/wpcontent/uploads/2019/05/assets/pac/ipi/ipi1-en.pdf>

³³ Prema Mušnjak, Tatjana: IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. – (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva; knj. 11). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/11192> (4.9.2024.)

krizom, ali i njenim posljedicama, ukoliko ne osmisle pozitivnu strategiju zaštite zbirke za koje su odgovorni. „Ova publikacija ponajprije nastoji: predložiti osjetljivost knjižnične građe; potaknuti pravilno čuvanje i postupanje sa knjižničnom građom; pomoći knjižničnom osoblju u iznalaženju rješenja za probleme zaštite te potaknuti jasniju komunikaciju između ravnatelja knjižnica, upravitelja zgrade knjižničkog osoblja i stručnjaka za zaštitu kako bi zajednički pridonosili zaštiti knjižnične građe.“³⁴

2003. godine, IFLA je, nakon učešća na mnogobrojnim konferencijama iz oblasti bibliotekarstva i zaštite građe, pokrenula anketu širom svijeta među nacionalnim bibliotekama kako bi došli do podataka o tome da li u anketiranim bibliotekama postoji plan za katastrofu. „Rezultati su bili alarmantni. Od 177 biblioteka, samo 39 ima plan katastrofe. Iako 28 namjerava da proizvede jedan, razlog za to što to ranije nije učinjeno, jeste nedostatak modela.“³⁵

Stoga, 2006. godine, pod okriljem IFLA-PAC-a, publikuje se i priručnik pod nazivom IFLA disaster preparedness and planning: a brief manual³⁶, koji je u hrvatskom prijevodu objavljen 2012. godine, a pod naslovom IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa. Priručnik se bazira na najvažnije postupke koje treba imati u fokusu prilikom pisanja plana za katastrofu, a to su: procjena rizika, upravljanje rizikom, spremnost za suočavanje sa katastrofom, reagovanje i povratak u normalno stanje. Prema tome, upravljanje kriznim situacijama obuhvata:

„(1) procjenu rizika (prepoznavanje mogućih izvora katastrofe) izvan objekta biblioteke, unutar zgrada, rizika od namjernog štetnog ljudskog djelovanja;

(2) prevenciju i zaštitu koja obuhvata okolinu zgrade, konstrukciju zgrade, njezinu sigurnost, sigurnost spremišta, osiguranje kod osiguravajućeg društva, zaštitu od vode, zaštitu od vatre, njezino otkrivanje i gašenje;

(3) pripravnost za slučaj katastrofe (spremnost za katastrofu) koja obuhvata izradu plana za slučaj katastrofe, ulogu članova tima za reakciju u konkretnom slučaju katastrofe, dostupnost plana, redovitu reviziju plana, poduku osoblja, identifikaciju prioritetne građe za spašavanje, održavanje i ažuriranje prikladne dokumentacije koja podržava implementaciju plana, uspostavu i održavanje veze s vanjskim službenicima i stručnjacima, nabavku i održavanje opreme za hitne slučajeve;

³⁴ IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 10-11.

³⁵ Usp. Ibid., str. 10-11.

³⁶ Usp. McIlwaine, John. 2006. IFLA Disaster Preparedness and Planning: A Brief manual. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cddb45/content> (30.8.2024.)

(4) reakciju i odgovor na katastrofu (u toku katastrofe) koja obuhvaća početnu reakciju, odgovor na katastrofu, spašavanje te

(5) obnovu nakon katastrofe koja obuhvata usluge za korisnike, zgradu, zbirke, osiguranje te analizu katastrofe.“³⁷

Pod procjenom rizika se preporučuje „identificirati rizike od katastrofa s kojima se institucija suočava i rangirati ih prema njihovoj vjerojatnosti i potencijalnoj ozbiljnosti.“³⁸ Za mnoge biblioteke, šteta od požara i vode svrstava se na vrh ljestvice prijetnji koji će se najvjerojatnije dogoditi. Ostali rizici ovisit će o okolnostima svake biblioteke zasebno. Na primjer, potresi su velika briga u Japanu, pa su prioritet mjere za prevenciju od zemljotresa.

Sljedeći dio plana je prevencija i zaštita gdje se navodi da se „prevencija odnosi na mjere za sprječavanje događaja, a zaštita se odnosi na mjere za ograničavanje štete na zbirkama ako se dogodi katastrofa.“³⁹ Sonja Polimac navodi da „preventivna zaštita podrazumijeva zaštitu građe i tokom korišćenja u čitaonici, zaštitu tokom transporta građe izvan ustanove, kao i brigu o njoj na izložbama i drugim manifestacijama. Preventivne mjere zaštite poduzimaju se i za slučaj krađe i prirodnih katastrofa i ratova.“⁴⁰ Preventivne mjere su od izuzetne važnosti kako za zaštitu građe od propadanja tako i zbog spremnosti za reakciju u slučaju krizne situacije. Zaštita treba da se odvija kontinuirano uz redovno praćenje savremenih uslova rada, te preporuka i inovacija koje se odnose na spremišta građe, specifično očuvanje specijalnih zbirki, a posebno je važna i edukacija osoblja o prevenciji i zaštiti.

U vezi pripravnosti se ističe „spremnost za suočavanje s katastrofom, uključujući izradu plana za katastrofe, organiziranje tima za odgovor na katastrofe, pripremu potrebne opreme i zaliha te sprovođenje treninga u kojima se simuliraju potrebne radnje.“⁴¹ Za svaku zajednicu u kojoj djeluju, biblioteke su od izuzetne važnosti kako u mirnom periodu tako i u periodu katastrofa i kriza gdje je važnost biblioteka još veća. Kada se dogodi neka od katastrofa, ako je institucija dobro pripremljena poduzeti će se radnje koje će smanjiti moguće rizike. „Završni dio kriznog plana je oporavak koji zavisi od pretrpljene štete.“⁴²

³⁷ IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa. Zagreb: Hrvatsko knjižničarskog društvo, 2012., str. 12-14. Dostupno na: <https://arhiva.hkdrustvo.hr/www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/IFLA-in%20kratki%20prirucnik%20za%20pripravnost%20-%20McIlwaine%2C%20John.pdf> (28.6.2024.)

³⁸ Usp. Ibid., str. 20-22.

³⁹ Usp. Ibid., str. 22-24.

⁴⁰ Polimac, Sonja. Zaštita bibliotečke građe, str. 14. Dostupno na: [3-Article Text-9-1-10-20170106 \(1\).pdf](#) (5.9.2024.)

⁴¹ Usp. Ibid., str. 14.

⁴² IFLA: In case of disaster, having a disaster plan. Prepared by PAC Japan. Dostupno na:

U pomenutom kratkom priručniku za pripravnost i planiranje mjera zaštite, uspostavljanje kriznog plana, između ostalog, podrazumijeva i učinkovito očuvanje zgrade i svega u njoj. Rizici izvan zgrade na koje treba obratiti pažnju uključuju pojave poput oluja, potresa i uragana, terorističkih napada i društvenih nemira. U vremenu krize je također od izuzetne važnosti komunikacija sa nadležnim institucijama, sa javnošću. „Najprije treba obavijestiti nadležne ustanove da kriza postoji jer upravo tom informacijom se može spriječiti veća šteta. Za potrebe uspješnog kriznog komuniciranja nužno je odrediti predstavnika ustanove, uspostaviti informacijski centar, prilagoditi komunikacijske planove te pripremiti odgovore za pretpostavljena najčešća pitanja.“⁴³ Pri tome je potrebno dati javnosti mogućnost da postave pitanja.

Važno je identificirati i okolnosti koje su jedinstvene za pojedinu ustanovu i mjere koje se mogu poduzeti u različitim situacijama kada se planira način na koji će se minimizirati rizici od katastrofa. Osim toga, izrada plana pripravnosti za slučaj katastrofa i njegovo dijeljenje sa osobljem biblioteke, bit će od velike pomoći za postizanje saradnje među zaposlenicima i za djelovanje u slučaju krize s obzirom na poznavanje koraka djelovanja.

Šteta nanесena određenoj instituciji može biti dio katastrofe u regiji ili u određenoj državi ili određenom gradu. U ovom slučaju će hitne službe biti potpuno zaokupljene spašavanjem života, imovine i materijalnog na širem području, ali „bez obzira na to, svaka pojedinačna institucija treba pažljivo ispitati svoje vlastite posebne okolnosti i zahtjeve, a zatim izraditi plan pripravnosti za katastrofu da zadovolji ove posebne individualne potrebe.“⁴⁴

Izuzev IFLA-e, udruženje RUSA (Reference and User Services Association), divizija ALA (American Library Association), razvili su strategiju za dijeljenje resursa nakon katastrofe, fokusirane prvenstveno na biblioteke koje će pomoći drugim bibliotekama kojima je potrebna podrška. Odjeljak o pripravnosti „uključuje preporuku za izradu plana katastrofe – povezanu sa stranicom o spremnosti za katastrofe na glavnoj ALA web stranici. Na ovoj stranici su uključeni dodatni materijali koji bi mogli pomoći bibliotekama u razvoju ili implementaciji planova pripravnosti za katastrofe.“⁴⁵

<https://www.ifla.org/in-case-of-disaster-having-a-disaster-plan/> (1.9.2024.)

⁴³ Flaherty, Mary Grace. Here, there and everywhere: disaster and public libraries. // IFLA WLIC (2016). Str. 15-16. Dostupno na: <http://library.ifla.org/1375/1/103-flaherty-en.pdf> (20.4.2024.)

⁴⁴ McIlwain, John. Ifla disaster preparedness and planning a brief manual. University College London Under the direction of Marie-Thérèse Varlamoff IFLA-PAC Director Published 2006 by the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) Core Activity on Preservation and Conservation (PAC), str 7. Dostupno na: <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content> (3.9.2024.)

⁴⁵ A Librarian and IT Professional's Perspective. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/282983321_Professional_Perspectives_on_Library_and_Information_Science_Education (7.9.2024.)

4.1. Bosanskohercegovačko zakonodavstvo u kontekstu spremnosti na katastrofe

U Bosni i Hercegovini, osim Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti iz 1995. godine, djelatnost i poslovanje javnih biblioteka definirani su IFLA-inim smjernicama, ali nisu definirani standardi za javne biblioteke kojima se preciziraju minimalni uslovi za rad javnih biblioteka u Bosni i Hercegovini.

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Bosne i Hercegovine iz 1995. godine, na problematiku zaštite bibliotečke građe upućuje u Članu 10. u kojem se navodi: „bibliotečka građa čuva se u skladu sa tehničko-zaštitnim i drugim propisanim mjerama“⁴⁶, te u Članu 15., navodeći: „zaštita i korišćenje stare i rijetke knjige, kao dobra kulturno-historijskog naslijeđa, uređuje se u skladu sa propisima o zaštiti i korišćenju kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa. Stara i rijetka knjiga, u smislu ovog zakona, je rukopisna knjiga i rukopis, štampana knjiga, periodika i drugi knjižni materijal posebne vrijednosti ili rijetkosti nastao do 1945. godine, kao i rijetka knjiga, periodično izdanje i druga rijetka građa posebne vrijednosti ili rijetkosti nastala poslije 1945. godine.“ Zbirke stare i rijetke građe nisu predmet ovog istraživanja, a na zaštitu drugih bibliotečkih zbirki se u pomenutom Zakonu upućuje oskudno.

U vezi sa problematikom kriznog upravljanja, iako se u Zakonu spominje, jasno se ne upućuje na pravilnik kojim se detaljnije uređuje čuvanje i zaštita bibliotečke građe i u kojem se, između ostalog, propisuje obaveza posjedovanja kriznog plana u slučaju katastrofa.

Biblioteka Sarajeva, npr., posjeduje Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama zaštite bibliotečke građe⁴⁷, iz 1999. godine i ovim mjerama „obezbjeduju se odgovarajući uslovi za čuvanje i zaštitu bibliotečke građe od fizičkih oštećenja, sunčeve svjetlosti, vlage, elementarnih nepogoda, požara, bioloških, hemijskih i drugih uzročnika koji mogu dovesti do njenog oštećenja ili propadanja, kao i zaštitu od oštećenja uslijed korišćenja bibliotečke građe.“⁴⁸ Pomenutim Pravilnikom se ne ističe obaveza donošenja kriznog plana, te se od mogućih katastrofa pominje požar, a mjere protupožarne zaštite „obuhvataju zagrijavanje prostorija pećima bez plamena i redovno kontrolisanje i održavanje električnih instalacija“⁴⁹.

⁴⁶ Zakon o bibliotečkoj djelatnosti, izvorno Službeni list Bosne i Hercegovine broj 37/95. Dostupno na: <https://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf> (4.9.2024.)

⁴⁷ Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama zaštite bibliotečke građe, Službene novine Kantona Sarajevo Broj 17 - Četvrtak, 14. oktobra, 1999. Dostupno na: <https://www.bgs.ba/storage/2022/03/Pravilnik-o-tehnicko-zastitnim-mjerama-za-cuvanje-bibliotecke-gradje.pdf> (13.1.2025.)

⁴⁸ Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama zaštite bibliotečke građe (Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 4/99), str. 1. Dostupno na: <https://www.bgs.ba/akti/> (13.1.2025.)

⁴⁹ Ibid., str. 2.

Problematika kriznog planiranja je zanemarena u bosanskohercegovačkom bibliotečkom zakonodavstvu. Nije nametnuta obaveza posjedovanja kriznog plana, ali istovremeno, za upravitelje biblioteka, nedostajuća je teorijska uputa o implementaciji kriznog planiranja i koracima za izradu kriznog plana. U nedostatku zakonskog okvira, ovo istraživanje je fokusirano na IFLA-in teorijski okvir za izradu takvih planova.

2. UPRAVLJANJE ZAŠTITOM U SLUČAJU KATASTROFA

Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa (engl. disaster management) predstavlja: „unaprijed planiranu organizaciju osoblja, sredstava i aktivnosti kako bi se predvidjeli mogući izvori katastrofa (u slučajevima gdje je to moguće predvidjeti) i pokušalo spriječiti da do njih dođe, te kako bi se moglo primjereno reagirati u određenim okolnostima te time osigurati učinkovitu zaštitu osoblja, zbirke i usluga,⁵⁰ što upućuje na to da je potrebno više od formuliranog i napisanog plana za slučaj katastrofe te se odnosi i na šira pitanja upravljanja kao što su financije, procjena rizika i poučavanje. „Plan mjera zaštite u slučaju katastrofa (engl. disaster control plan) je jasan i koncizan dokument u kojem su navedene preventivne i pripremne mjere kako bi se smanjio mogući rizik te dokument koji propisuje postupke reakcije i oporavka tijekom i nakon katastrofe⁵¹. U vezi sa bibliotečkim zbirkama, plan treba da sadrži opis postupka spašavanja bibliotečke građe, koji se odnosi i na informaciju o redoslijedu spašavanja, prema prioritetima. Stoga će biti potrebno definirati građu sa prioritetom za spašavanje. U vezi sa navedenim, u Pravilniku o zaštiti knjižnične građe u Republici Hrvatskoj, u članu 5., u vezi sa bibliotečkim zbirkama, naglašava se i obaveza definiranja načina osiguranja prostora privremene pohrane građe, kao i obaveza definiranja popisa zaposlenika, ali i volontera, koji će uzeti učešće u spašavanju građe, popis stručnjaka za konzervaciju građe, plan spašavanja građe, kao i plan saniranja posljedica tj. saniranja oštećenja i restauriranja građe, uz obavezan popis stručnjaka za konzervaciju građe.⁵²

U kriznim planovima za slučaj katastrofa u bibliotekama, aktivnosti provođenja pripremnih i preventivnih mjera, predstavljene su kroz određene faze. „Faze u planiranju mjera zaštite

⁵⁰ Usp. Krtalić, Maja: Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa – Utjecaj ratnih iskustava na upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa u hrvatskim knjižnicama, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), str.105., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/157016> (4.9.2024.)

⁵¹ Usp. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003, str. 20.; usp. IFLA Disaster Preparedness and Planning; a Brief Manual. IFLA, 2006. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/V1/4/news/ipi6-en.pdf> (4.9.2024.)

⁵² Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. Narodne Novine 52/2005. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html-prilagosome (29.4.2025.)

predstavljaju aktivnosti grupirane u pet faza, a to su procjena ugroženosti, preventivne mjere, mjere pripravnosti, spašavanje građe te saniranje posljedica.“⁵³

Procjena ugroženosti, na osnovu navedenog, predstavljala bi utvrđivanje stanja zgrade i zbirke kao i procjenu mogućih vanjskih ali i unutarnjih opasnosti te provjeru postojećih preventivnih mjera. Preventivne mjere se poduzimaju nakon što se odredi stepen moguće ugroženosti kako bi se spram toga moglo djelovati i eventualno spriječiti katastrofu. Mjere pripravnosti bi bile sama priprema, pregled i ažuriranje plana, izdvajanje prioriternih postupaka i trening uposlenika.

„Dvije ključne uloge su “kontrolor u slučaju katastrofa” (engl. disaster controller) i “koordinator aktivnosti u slučaju katastrofa” (engl. disaster response coordinator). Te se uloge dodjeljuju obično osoblju s visokim odgovornostima i iskustvom.“⁵⁴ Kontrolor u slučaju katastrofa predstavlja upravu ustanove koja odobrava financiranje i predlaže strategije i planove spašavanja, dok koordinator aktivnosti u slučaju katastrofa vodi tim za spašavanje, osigurava da se prioriteti i planovi provode prema postojećem planu te upravlja informacijama vezanim za sredstva koja će se usmjeriti za osiguranje ustanove ali i obnovu ustanove.

Uprava, odnosno direktor biblioteke mora biti spreman za motivisanje uposlenika, zatim istaći važnost biblioteke među vlastima i donatorima. Ustanova mora imati strategiju koja će ju dovesti do cilja i time ostvariti željenu učinkovitost.

„Poslovanje definira unutarnje kao mikrookruženje, a vanjsko, koje knjižnica ne može nadzirati, kao makrookruženje. Prikupljanjem informacija utvrđuju se snage i slabosti unutarnjeg okruženja, te prilike i prijetnje iz vanjskog, što skraćeno zovemo – SWOT analiza.“⁵⁵ Dakle, ova analiza pokazuje zapravo snagu ali i slabosti, sve prilike koje ima biblioteka ali i sve ono što prijeti i može narušiti upravljanje i poslovanje ali isto tako, pokazuje na koje sve situacije ustanova može utjecati i sa kojim nepravilnostima se može i mora suočiti.

Biblioteke su suočene sa izazovom da uvijek budu spremne na čuvanje i zaštitu zbirke. Uslov za uspješnu zaštitu bibliotečke zbirke jeste dobra organizacija a samim tim i upravljanje bibliotekom pomoću razvijenog plana i raspoloživih sredstava. U važan dio općeg upravljanja bibliotekom svrstava se i upravljanje zaštitom zbirke u vrijeme kriza koja podrazumijeva suočavanje sa opasnostima koje prijete bibliotečkoj građi, objektu u kojem se biblioteka nalazi, kao i njenim službama, te ljudskim životima.

⁵³ Usp. Ibid.

⁵⁴ Usp. Ibid.

⁵⁵ Usp. Ibid.

2.1. Upravljanje zaštitom zbirke u javnim bibliotekama u slučaju katastrofa

Brojne zbirke javnih biblioteka su zbirke fizički smještene unutar biblioteke, ali javne biblioteke posjeduju i digitalne zbirke, namijenjene prvenstveno za predstavljanje zavičajne zbirke, drugih specijalnih zbirki, kao i za predstavljanje usluga i promociju čitanja. Planiranje upravljanja u slučaju katastrofa odnosi se i na postupanje sa zbirkama.

IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje u slučaju katastrofa ne navodi postupanje sa digitalnim zbirkama⁵⁶, na koje se upućuje isključivo kao na mjeru zaštite u trenucima oporavka fizičkih zbirki u slučaju kada se desila epizoda katastrofe.

Na nedovoljnu korelaciju između fizičkih i digitalnih zbirki upućuje Brown⁵⁷ i navodi „kako je većina međunarodnih priručnika za upravljanje bibliotekama u slučaju katastrofa u glavni fokusirano na fizičke zbirke i infrastrukturu“.⁵⁸ Također, Brown sistematično prikazuje literaturu iz ovoga područja, na način da razlikuje upute fokusirane na fizičke zbirke i infrastrukturu, na fizičke zbirke sa referencom na digitalne zbirke te digitalne zbirke i infrastrukturu koje pripadaju području upravljanja katastrofama koje se odnosi na digitalne izvore⁵⁹ i gdje se ističu institucionalni repozitoriji kao odgovorni za posjedovanje pisanog plana pripravnosti i oporavka od katastrofa, pri čemu se ništa od toga ne odnosi na sučelja sa fizičkim zbirkama⁶⁰.

Na zbirke javne biblioteke, koje su prvenstveno fizičke, utječe i infrastruktura, prvenstveno uslovi čuvanja i preventivne zaštite. Drugim riječima, dugotrajnost bibliotečkih zbirki zavisi od vrste materijala ali i od samog prostora biblioteke u kojem su knjige smještene. Bibliotečke zbirke sadrže prirodni materijal koji se vremenom, usljed starenja, mijenja i razgrađuje. Zbog toga, kvalitetan materijal, kvalitetno odlaganje i rukovanje, zatim, kvalitetna njega i briga o sigurnosti objekta u kojem je biblioteka smještena predstavljaju preventivne mjere koje su potrebne za čuvanje bibliotečke građe.

⁵⁶ Usp. McIlwaine, John. 2006. IFLA Disaster Preparedness and Planning: A Brief manual, str.5. <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content> (23.1.2025.)

⁵⁷ Brown, Heather. 2018. "Managing Disaster Preparedness and Response for Hybrid Collections in Australian National and State Libraries." *Journal of the Australian Library and Information Association* 67 (4). DOI: [10.1080/24750158.2018.1539903](https://doi.org/10.1080/24750158.2018.1539903).

⁵⁸ Usp. Ibid., str. 413.

⁵⁹ Usp. Ibid., str. 413.

⁶⁰ Usp. Ibid., str. 414.

Papir je najčešće korišten materijal dokumenata koji se nalaze u arhivi, te je zbog toga važno očuvanje i konzervacija svih predmeta od papira jer oni predstavljaju većinski dio svake bibliotečke građe te je važno osigurati kvalitetnu pohranu građe.

2.2. Krizno komuniciranje

Komunikacija s javnošću je neizostavna kada se ustanove suočavaju sa krizom. Coombs i Holladay tvrde da „reakcija javnosti zavisi od toga kako organizacija uspostavi reakciju u prvim momentima pojave krize ili u prvim momentima kada javnost postane svjesna krizne situacije.“⁶¹

Tim uposlenika koji je zadužen za odnose s javnošću, koji je zajedno sa kriznim timom zadužen za upravljanje u kriznim situacijama, treba brzo da djeluje jer brzina njihovog djelovanja te brzina širenja pravih informacija, imaju glavnu ulogu za organizaciju u krizi. Takav način komuniciranja daje veliki doprinos u upravljanju krizom i može da preokrene kriznu situaciju u uspjeh.

Kada se planira komunikacija, treba postaviti cilj koji će olakšati u odluci koji tip komunikacije primijeniti. Najvažnije je da ustanova prenosi tačne informacije čak i kada kriza ne ide pozitivnim tokom, kao i da se prenesu ohrabrujuće poruke poput informacije da se radi sve što je u mogućnosti da se spriječi veća šteta i da se reducira kriza.

Gradska biblioteka u Olovu se suočila sa različitim krizama ali je nastavljala raditi kontinuirano, bez obzira na otežane uslove. Uz sve otežane uslove bilo je potrebno pravovremeno komunicirati i izvještavati o promjenama uzrokovanim krizom, kako bi biblioteka nastavila obavljati svoje redovne funkcije. Veliki propust u vremenu krize bi bio izostanak komunikacije jer bi se time izgubio kontakt sa korisnicima kao i sam broj korisnika, te uloga koju biblioteka ima u zajednici u kojoj djeluje. Slijedom iskustva sa katastrofama sa kojima se suočila Gradska biblioteka Olovo, moguće je predložiti preporuke za efikasno krizno komuniciranje u javnoj biblioteci:

- Navesti i opisati moguće posljedice koje kriza može prouzrokovati;
- Imati na raspolaganju brojevi telefona nadležnih službi (Civilna zaštita, policija, dom zdravlja, općina, lokalni mediji);
- imati na raspolaganju najvažnije podatke o ustanovi te podatke o sprovedenim vježbama za suočavanje sa krizom;
- razraditi plan komunikacije sa medijima
- pripremiti listu prvih koraka;

⁶¹ Coombs, Timothy., Holladay, Sherry. The Handbook of Crisis Communication London. Wiley – BlackWell, 2010.

- posjedovati plan upravljanja u slučaju katastrofa;
- redovno i tačno informirati javnost.

Kada jednu ustanovu zadesi kriza, važno je da uposlenici djeluju složno i efikasno te da poznaju svoje odgovornosti. Pravovremena reakcija jedan je od najvažnijih elemenata komuniciranja za vrijeme krize a koja umnogome utječe na sprječavanje većih posljedica i olakšava samo upravljanje krizom.

3. BIBLIOTEČKE USLUGE GRADSKE BIBLIOTEKE OLOVO U VRIJEME KRIZA

Gradska biblioteka Olovo postoji od 1950. godine. Nastojanja da se korisnicima pruže odgovarajuće usluge i informacije, datiraju od samih početaka rada. Jedan od najvažnijih aspekata rada jeste kvalitet građe i kvalitet usluga. Da bi se održao kvalitet građe potrebno je istu zaštititi. Biblioteka u Olovu je pretrpjela različite katastrofe koje su ozbiljno ugrozile bibliotečki fond, kvalitet građe kao i sam prostor biblioteke iz kojeg se pružaju temeljne usluge.

3.1. Agresija na BiH (1992.-1995.)

Za biblioteke se veže pamćenje, sjećanje, historija, kultura i zbog toga su često meta uništenja u ratnim ili sličnim sukobima. Devedesetih godina je cijeli bibliotečki sistem u Bosni i Hercegovini bio pogođen ratnim razaranjima i pretrpio je velike posljedice: nedovoljna finansijska sredstva, nedovoljan broj uposlenika, prekid nabavke građe, veoma malo ili nimalo računarske opreme, slaba komunikacija i kontakt sa drugim bibliotekama, izuzetno teški uslovi rada, veliki gubici građe zbog uništenja oružjem i vatrom, kao i zbog prekinute posudbe građe, čime mnogi posuđeni primjerci nisu vraćeni biblioteci.

Za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini 1991.-1995. u bibliotekama širom zemlje je obustavljeno, potpuno ili djelimično, posuđivanje građe, kao i djelovanje u prostorijama biblioteke. Grad Olovo je skoro u potpunosti razrušen. Biblioteka je granatirana i veliki dio građe je izgorio a jedan dio se raspršio po ulici. Tokom rata građani su, rizikujući svoj život, knjige prenosili u paketima do skloništa koja su se nalazila u podrumima u neposrednoj blizini biblioteke.

Slika br. 1: Arhiva - Radio Olovo – Tragovi razaranja u agresiji na Olovo 1992.-1995.⁶²

Uprkos dosjetljivosti i zalaganju građana, veliki broj knjiga se nije mogao sačuvati od granatiranja. Slika br.1 je isječak iz VHS snimka kojeg je snimio Zlatan Kopic, snimatelj PRESS centra Opštine Olovo. Fotografija prikazuje prvo granatiranje Olova i zgradu Doma kulture u kojoj se nalazila biblioteka. Nakon toga, snimanje i kretanje po gradu nije bilo moguće. Stanari ovih zgrada su boravili u skloništima i čitali su knjige koje su spašene iz biblioteke. Borci koji su sa ratnih linija dolazili u posjetu porodicama, također su koristili knjige i nosili nazad u rovove.

1996. godine, uslovi za rad postaju lakši, međutim, prostor je trebalo renovirati u što kraćem roku. Zgrada Doma kulture, u kojoj je bila smještena biblioteka, bila je srušena, bez krova, bez dijelova zidova i bez prozora. Građani koji su jedan dio građe spasili, istu su vratili biblioteci. Neke su knjige ostale zauvijek u rovovima i tranšejama.

Nakon što je općinska služba obnovila rad nakon rata, biblioteka je isprva bila smještena u potkrovlje, nakon čega prelazi u prizemne prostorije zgrade, kada je ubrzo nakon smještaja i poplavljena.

⁶² Radio Olovo, Youtube kanal. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=54MS17MAUhM>.

3.2. Poplava 2014.

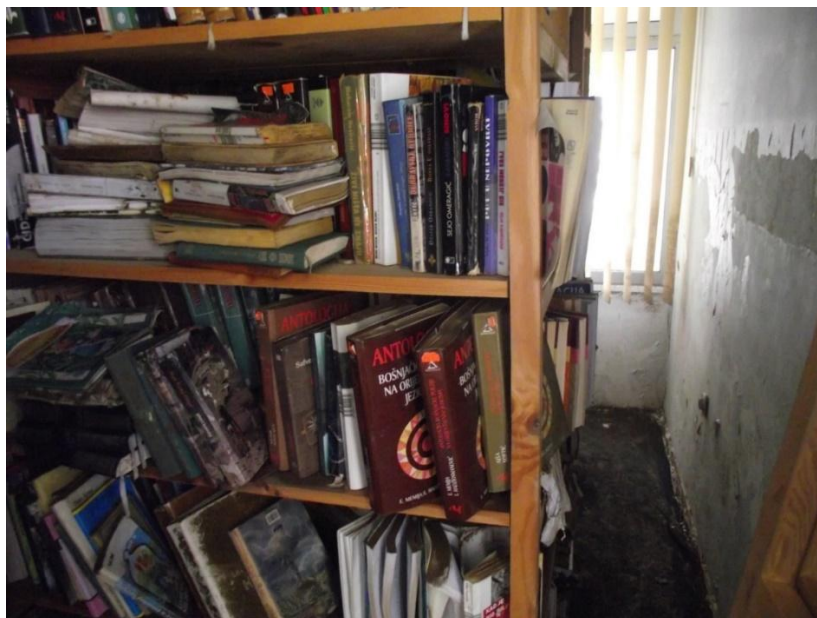
U maju 2014. godine, usljed obilnih padavina, tri rijeke grada Olovo, kao i podzemne vode, poplavile su kompletno gradsko jezgro.

Slika br. 2: Arhiva - Radio Olovo – Poplava u Olovu 15.5.2014.⁶³

Nevjerovatnom brzinom je voda preplavila grad kao i prizemne spratove, što se vidi na slici broj 2. Bilo je dovoljno petnaest minuta da voda poplavi prostor biblioteke. Nije bilo vremena za spašavanje. U procjeni, šest hiljada knjiga je uništeno poplavom, kao i sva tehnička, informatička oprema.

⁶³ Radio Olovo, Youtube kanal. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=Ql1Hc7r3f1I>. (23.06.2024.)

Slika br. 3: Arhiva - Gradska biblioteka Olovo: Posljedice poplave u Gradskoj biblioteci Olovo

Spašena je građa koja se nalazila na višim policama, jer su donje police bile poplavljene. Na slici br. 3 je prikazana prostorija biblioteke nakon povlačenja vode, knjige sa slike nije bilo moguće spasiti.

Slika br. 4: Arhiva - Gradska biblioteka Olovo: Saniranje posljedica katastrofe

Nakon povlačenja vode, knjige su izmještene u kino salu Doma kulture gdje počinje proces isušivanja knjiga, što se vidi na slici broj 4. Izuzev brige o građi, glede prostora biblioteke,

poplavljene prostorije su očišćene, okrečene i isušivane nekoliko puta kako bi se uklonila vlaga, a izgubljena građa je zamijenjena donacijama biblioteka iz cijele BiH.

Biblioteka je u poplavljenim prostorijama radila od 2014. do 2021., kada je izmještena u bolje prostorije, sa boljim uvjetima za čuvanje i zaštitu građe.

3.3. Pandemija izazvana virusom COVID-19

Usljed globalne pandemije izazvane virusom COVID-19 Gradska biblioteka u Olovu je uvela upute i smjernice za rad u takvim okolnostima, podsjećajući korisnike na mjere prevencije širenja (slika br. 5), održavajući radionice i seminare putem Zoom i Microsoft Teams platformi, te odlaganjem u izolaciju posuđene građe nakon vraćanja.

Slika br. 5: Poster koji su se nalazili na vratima Biblioteke za vrijeme pandemije

Biblioteka je za vrijeme pandemije nudila uslugu dostave knjiga na kućna vrata. Biblioteka je organizovala nekoliko zoom radionica, čime se radilo na tome da se ne izgubi kontakt i odnos sa korisnicima.

Tokom pandemije se istakao značaj digitalizacije građe, online komunikacije i online pružanje usluga. Pandemija je također bila razlog da se mnogi vrate čitalačkim navikama, kao što se ističe i u istraživanjima ponašanja biblioteka tokom pandemije: „Prema istraživanju sveučilišta Aston o čitateljskim navikama u pandemiji, ispitanici izvješćuju da čitaju više nego prije, no da im je, zbog nedostatka koncentracije, napredak otežan i dugotrajan. Zbog stresa ispitanici su najčešće posezali

za knjigama koje su već pročitali jer su utjehu i osjećaj sigurnosti pronašli u već poznatim radnjama i time izbjegli svu dodatnu napetost i iznenađenja.“⁶⁴

4. ISTRAŽIVANJE POSTOJANJA KRIZNIH PLANOVA U JAVNIM BIBLIOTEKAMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

4.1. Cilj istraživanja

Istraživanjem se željelo utvrditi stanje pripravnosti i spremnosti javnih biblioteka FBiH u slučaju prirodnih katastrofa i katastrofa izazvanih ratom, zbog čega se utvrđivalo da li javne biblioteke FBiH posjeduju krizni plan u slučaju katastrofa. U radu će se odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja:

IP1: Da li javne biblioteke FBiH koje predstavljaju uzorak istraživanja, u svom poslovanju imaju dostupan krizni plan u slučaju katastrofa?

IP2: Da li krizni plan sadrži plan procjene rizika u slučaju katastrofa?

IP3: Da li krizni plan sadrži prevenciju i zaštitu u slučaju katastrofa?

IP4: Da li krizni plan sadrži opis postupaka u pripravnosti tokom katastrofa?

IP5: Da li krizni plan sadrži opis postupaka kao odgovor na krize?

IP6: Da li krizni plan sadrži oporavak u slučaju katastrofa?

4.2. Metodologija istraživanja

S ciljem odgovora na istraživačka pitanja, podaci su prikupljeni metodom ankete, za čiju se provedbu koristio mrežni anketni upitnik, koji je, pored općih informacija, sačinjen od šest pitanja zatvorenog tipa, gdje je ponuđen prostor za dodavanje komentara od strane ispitanika (neobavezno). Prije provođenja istraživanja, tražena je saglasnost Etičkog odbora Univerziteta u Sarajevu – Filozofskog fakulteta, koji je dana 15.11.2024. donio pozitivno mišljenje o sprovođenju ankete. Nakon pozitivnog odgovora Etičkog odbora, anketa je distribuirana ispitanicima iz reda

⁶⁴ Boucher, Abigail; Harrison, Chloe; Giovanelli, Marcello. How reading habits have changed during the COVID-19 lockdown. // The Conversation. 5. 10 2020. URL: <https://theconversation.com/how-reading-habits-have-changed-during-the-covid-19-lockdown-146894> (7.5.2024.)

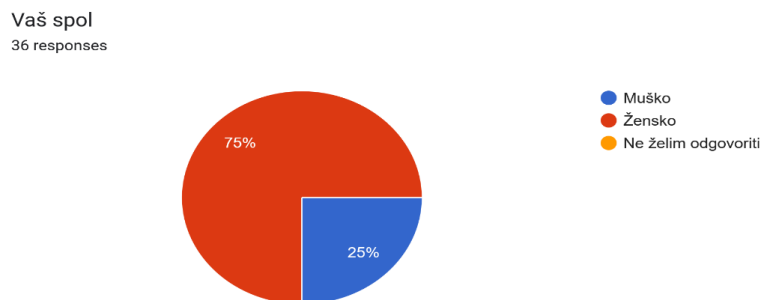
uposlenika (direktorima) javnih biblioteka u FBiH. Istraživanje postojanja kriznog plana u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama FBiH provedeno je na uzorku od 64 biblioteke, koliko ih djeluje u FBiH prema Vodiču kroz javne biblioteke Bosne i Hercegovine.⁶⁵ Uz anketu su dostavljene upute i objašnjenja. Anketni podaci su prikupljeni na anonimni način, a učesće ispitanika je bilo dobrovoljno. Istraživanje je sprovedeno u periodu novembar 2024. – januar 2025.

4.3. Uzorak istraživanja

U prvoj fazi istraživanja je utvrđeno kako je 47 (od 64) javnih biblioteka u FBiH ponudilo e-mail kontakt što je bio preduvjet za diseminaciju anketnog upitnika koji je kreiran putem Google Forms-a. Anketa je upućena na e-mail adrese 47 biblioteka FBiH u novembru 2024. godine. Time su se željele prikupiti informacije o postojanju kriznih planova u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama FBiH koje su obuhvaćene ovim istraživanjem.

4.4. Rezultati istraživanja

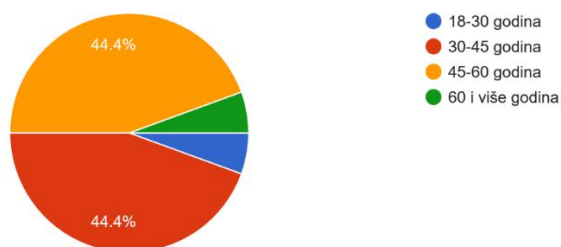
Istraživanje postojanja kriznog plana u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama FBiH provedeno je na uzorku od 47 biblioteka, koliko ih je ponudilo e-mail adresu na koju se mogla distribuirati anketa. Istraživanjem se željelo utvrditi stanje pripravnosti i spremnosti javnih biblioteka FBiH u slučaju prirodnih katastrofa i katastrofa izazvanih ratom, zbog čega se utvrđivalo da li javne biblioteke FBiH posjeduju krizni plan u slučaju katastrofa. Anketu je ispunilo 36 biblioteka ili 76,5% od definiranog uzorka. U istraživanju je učestvovalo 27 žena (75%) i 9 muškaraca (25%) (grafikon br. 13), od kojih 16 ispitanika ima 30 – 45 godina (44.4%), 16 ispitanika ima 45 – 60 godina (44.4%), 2 ispitanika 18 – 30 godina (5,6%) i 2 ispitanika 60 i više godina (5.6%) (grafikon br. 2).

Grafikon br. 1: Spolna struktura ispitanika

⁶⁵ Đurđević-Alidžanović, Zijada, Ovčina, Ismet, & Žero, Adisa (Ur.). (2020). Vodič kroz javne biblioteke u Bosni i Hercegovini. Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine.

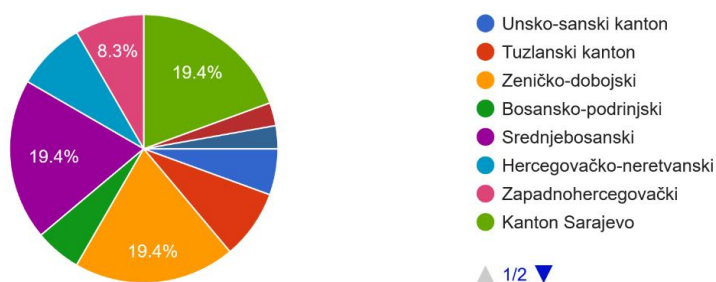
Vaša dob
36 responses

Grafikon br. 2: Starosna struktura ispitanika

Kada su u pitanju kantoni u kojima djeluju biblioteke iz kojih su pristigli odgovori, rezultati pokazuju sljedeće: Unsko – sanski kanton 2 (5,6%), Tuzlanski kanton 3 (8,3%), Zeničko – dobojski 7 (19,4%), Bosansko – podrinski 2 (5,6%), Srednjobosanski 7 (19,4%), Hercegovačko – neretvanski 3 (8,3%), Zapadnohercegovački 3 (8,3%), Kanton Sarajevo 7 (19,4%), Posavski kanton 1 (2,8%) i Kanton 10 1 (2,8%) (grafikon br. 3).

Odaberite kanton Federacije Bosne i Hercegovine kojem pripada biblioteka u kojoj ste zaposleni
36 responses

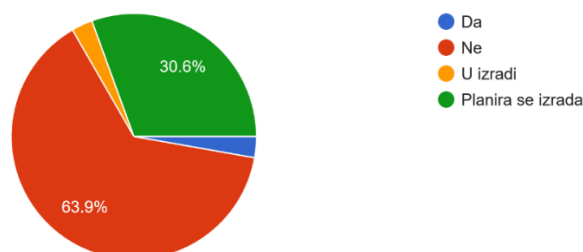

Grafikon broj 3: Struktura ispitanika prema kantonima FBiH

Izuzev općih informacija, kada je riječ o kriznom planiranju, rezultati pokazuju da 2,8% ili 1 biblioteka posjeduje krizni plan u slučaju katastrofa, dok 63,9% ili 23 biblioteke ne posjeduju krizni plan u slučaju katastrofa (grafikon br. 4). Rezultati također pokazuju kako je plan u izradi 2,8% ili u jednoj biblioteci, dok se u 30,6% ili u 11 biblioteka planira izrada takvog plana (grafikon br. 4). Ipak, ispitanici istovremeno izražavaju nesigurnost u vezi upoznatosti o tome šta sve treba da sadrži plan upravljanja kriznim situacijama što dokazuje postotak od 33 % ispitanika koji na

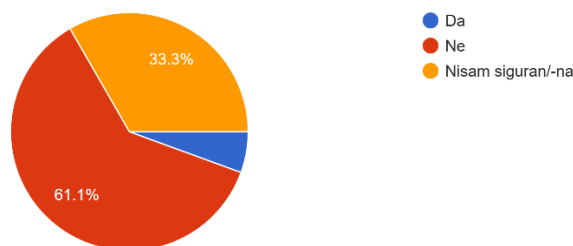
pitanje „Da li krizni plan sadrži plan procjene rizika u slučaju katastrofa?“ , odgovaraju sa „nisam siguran/-na“ (grafikon br. 5). Na isto pitanje pozitivno odgovara 5,6 % ili 2 ispitanika, dok njih 61,1 % ili 22 odgovara negativno (grafikon br. 5).

Da li biblioteka u kojoj ste zaposleni posjeduje krizni plan u slučaju katastrofa (plan upravljanja u kriznim situacijama)?
36 responses

Grafikon br. 4. Rezultati o postojanju kriznog plana u javnim bibliotekama FBiH

Da li krizni plan sadrži plan procjene rizika u slučaju katastrofa?
36 responses

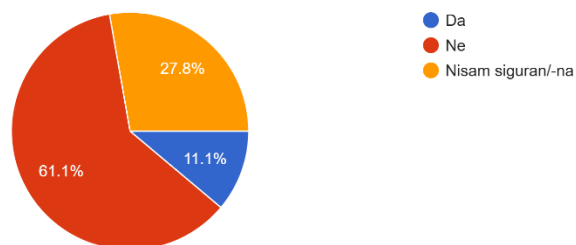

Grafikon br. 5: Rezultati koji se odnose na plan procjene rizika u kriznom planu

U pogledu prevencije i zaštite kao jedne od faza kriznog planiranja u slučaju katastrofa, 22 ispitanika, odnosno 61,1% javnih biblioteka odgovara da krizni plan ne sadrži prevenciju i zaštitu u slučaju katastrofa, 10 ispitanika ili 27,8% izražava nesigurnost, dok 4 ispitanika ili 11,1% odgovara pozitivno, što je vidljivo u grafikonu br. 6.

Da li krizni plan sadrži prevenciju i zaštitu u slučaju katastrofa?

36 responses

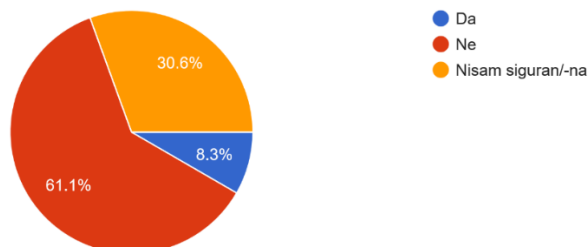

Grafikon br. 6: Rezultati koji se odnose na prevenciju i zaštitu u kriznom planu

U pogledu rezultata koji se odnose na opis postupaka u pripravnosti tokom katastrofa, 8,3% postojećih planova sadrži opis postupaka tokom katastrofe, 30,6% ispitanika izražava nesigurnost u vezi sa ovim pitanjem, dok 61,1% planova ne sadrži opis postupaka u pripravnosti tokom katastrofe (grafikon br. 7).

Da li krizni plan sadrži opis postupaka u pripravnosti tokom katastrofa?

36 responses

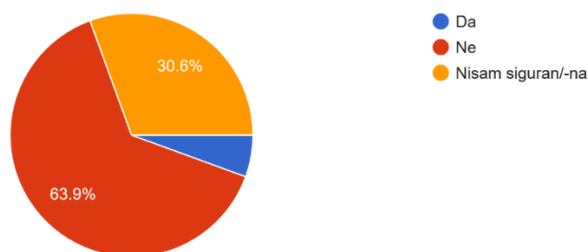

Grafikon br. 7: Rezultati koji se odnose na opis postupaka u pripravnosti u kriznom planu

Na pitanje: Da li krizni plan sadrži opis postupaka kao odgovor na krize pozitivno odgovaraju 2 ispitanika ili 5,6%; negativnih odgovora 23 odnosno 63,9% a odgovora – nisam siguran/na 11 ili 30,6% (grafikon br. 8).

Da li krizni plan sadrži opis postupaka kao odgovor na krize?

36 responses

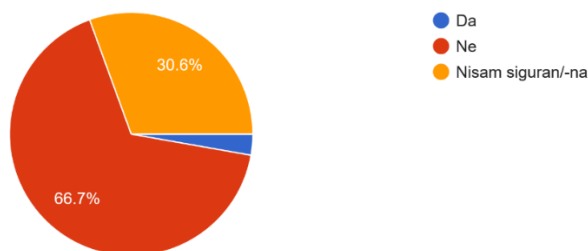

Grafikon br. 8: Rezultati koji se odnose na opis postupaka kao odgovor na krize u kriznom planu

Obzirom da je oporavak od izuzetne važnosti, na pitanje da li krizni plan sadrži oporavak u slučaju katastrofa ispitanici su odgovorili sa 24 odgovora negativno (66,7 %), nesigurno je 11 ispitanika ili 30,6%, dok je samo jedan odgovor bio pozitivan (2,8%), što je vidljivo u grafikonu br. 9.

Da li krizni plan sadrži oporavak u slučaju katastrofa?

36 responses

Grafikon br. 9. Rezultati koji se odnose na oporavak u kriznom planu

Za ispitanike je također ostavljen neobavezan prostor za komentare, kojih je pristiglo 13, a koji se prenose u cjelosti:

„Nemamo plan ali sad kad smo vidjeli vaše obrazloženje, navelo nas je na razmišljanje. Plan je potreban i treba ga planirati i izraditi.“

„U planu je izrada Kriznog plana i trebalo bi da sadrži sve stavke navedene u pitanjima. Smatram da treba svaka biblioteka imati ovakav Plan.“

„Možda ne razmišljamo dovoljno o ovoj temi a jako je važna. Svaka biblioteka treba imati ove planove. Sretno.“

„Mislim da niko nema taj plan i svi se ustručavaju pričati o tome i davati bilo kakve odgovore ali realno gledajući svi bi ga trebali imati.“

„Mnogo toga biblioteke nemaju i trebalo bi još sličnih istraživanja sprovesti.“

„Nisam sigurna šta sve treba da sadrži plan ali da planiram to za biblioteku planiram.“

„Naša biblioteka jedva da ima ikakve uslove rada a o planu da ne govorim. Sretno s radom i ovo je tema koja je potrebna svim bibliotekama ali kažem, mnogo toga nedostaje u našim ustanovama pa pretpostavljam većini i plan krize.“

„Planira se izrada i potaknuli ste nas da dodamo neke stavke na koje nismo mislili.“

„Plan treba da postoji kao i odgovor na krize.“

„Na žalost naša knjižnica ne posjeduje plan u kriznim situacijama, do nedavno nije posjedovala ni pravilnik rada. U ovu knjižnicu sam ušla prije 3.g. i prepuštena je bila sama sebi. Doslovno u njoj sam počela raditi sve od nule.“

„Planira se izrada ali sve je to oskudno, manjak informacija i urneka kako to izgleda Sretno kolegice Sanela!“

„Planira se izrada u mojoj biblioteci ali ne znam šta bi sve tu trebalo uvrstiti. Neke osnovne stvari da ali sa stručne strane nismo sigurni je li postoji neka forma, pravilo ili slično.“

„Svakako nešto što bibliotekama ali i muzejima i arhivima treba i to su važne ustanove koje čuvaju vrijedne stvari od nacionalnog, historijskog, kulturnog značaja i njima treba ovakav plan.“

4.5. Diskusija

Upravljanje zaštitom u slučaju kriza (engl. Disaster Management) predstavlja unaprijed planiranu organizaciju uposlenika, sredstava i aktivnosti kako bi se predvidjeli mogući izvori krize (u slučajevima gdje je to moguće predvidjeti) i pokušalo spriječiti da do njih dođe, te kako bi se moglo primjereno reagovati u određenim okolnostima te time osigurati učinkovitu zaštitu uposlenika, zbirke i usluga.

Plan mjera zaštite u slučaju katastrofa (engl. Disaster Control Plan; Disaster Management Plan) je jasan i koncizan dokument u kojem su navedene preventivne i pripremne mjere kako bi se smanjio mogući rizik te dokument koji propisuje i postupke reakcije i oporavka tokom i nakon katastrofe. Faze u planiranju mjera zaštite predstavljaju aktivnosti grupirane u pet faza, a to su: procjena ugroženosti; preventivne mjere; mjere pripravnosti; spašavanje građe te saniranje posljedica. Procjena ugroženosti obuhvaća utvrđivanje trenutnog stanja zgrade i zbirke, procjenu vanjskih i unutarnjih opasnosti te provjeru postojećih preventivnih mjera. Preventivne mjere poduzimaju se nakon što se dobije uvid u stepen ugroženosti kako bi se smanjila mogućnost da do krize dođe. Mjere pripravnosti provode se kako bi ustanova bila spremna reagovati u slučaju da do krize dođe. Odnose se na pripremu, pregledavanje i ažuriranje planova, utvrđivanje prioriteta i uvježbavanje uposlenika. U fazi spašavanja potrebno je slijediti unaprijed određene postupke obavještanja i evakuiranja uposlenika i građe. Reakcije se u ovoj fazi dijele na trenutne, poput dojave opasnosti; kratkoročne, poput onih koje poduzimaju konzervatori i uposlenici tokom krize i dugoročne, poput onih koje utiču na saniranje posljedica. Saniranje posljedica odnosi se prije svega na određivanje prioriteta, savjetovanje s konzervatorima / restauratorima, primjenu metoda i tehnika zaštite građe te uređivanje zgrade nakon krize.

Rezultati istraživanja pokazuju da 2,8 % biblioteka posjeduje krizni plan u slučaju katastrofa, što je izuzetno mali postotak u odnosu na više od polovine biblioteka (63,9% ili 23 biblioteke) koje ne posjeduju krizni plan u slučaju katastrofa (grafikon br. 4). Iako je ohrabrujuće da je krizno planiranje uvršteno u planiranje poslovanja unutar 11 biblioteka u kojima se planira donošenje takvog plana, kao i da je u jednoj biblioteci izrada plana u toku (grafikon br. 4), rezultati ovog istraživanja su ukazali i na određene nedostatke o poznavanju teorijske upute o procedurama koje se odnose na krizne situacije.

Naime, mali broj biblioteka u svojim postojećim kriznim planovima navodi ključne faze u planiranju strategije u slučaju krize. Preciznije, plan procjene rizika u slučaju katastrofa navodi tek

5,6% biblioteka, dok prema IFLA-inom kratkom priručniku za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju kriza u bibliotekama navedeno je nekoliko segmenata u poglavlju Planiranje mjera za slučaj katastrofa⁶⁶ i prvi se odnosi na odgovornost menadžmenta biblioteke za razvoj i primjenu sigurnosnih politika u biblioteci počevši od zone sigurnosti same zgrade, potom prevencija od vandalskog i kriminalnog ponašanja, sigurnost u čitaonicama jer je sigurnost ljudskih života najvažnija, zatim sigurnost bibliotečkog fonda i same građe.

Druga faza kriznog plana se odnosi na mjere preventivne zaštite i podrazumijeva procjenu svih vanjskih, unutrašnjih opasnosti, ali i provjeru postojećih preventivnih mjera, odnosno procjena ugroženosti što podrazumijeva opis zgrade u kojoj je smještena građa, provjeru da li postoje industrijski ili prirodni rizici npr. aerodrom, željeznica, rijeke, jezera; potom šta se nalazi u blizini – jesu li to ograde, zidovi, zaklonjena područja, kakva im je svjetlost i sl. Također, u ovom dijelu su sadržane mjere opreza u procjeni ugroženosti gdje se naglašava oprez od mogućeg požara i poplave te provjera i raspolaganje informacijama od posljednjih nekoliko godina, da li je tu bilo požara, poplave, drugih nesreća, da li je bilo pobune od strane građana, dojava o bombi, vandalizma i sl. Ovaj značajan segment, sastavni je dio 11,1% postojećih kriznih planova biblioteka, a 27,8% izražava nesigurnost u vezi znanja o postojanju ovog segmenta, što ukazuje na potrebu dodatne edukacije direktora i drugih uposlenika biblioteka o značaju preventivne zaštite.

Pripravnost za slučaj katastrofe je treća faza upravljanja katastrofom, a misli se na redovno pripremanje, pripremu i ažuriranje plana spratova, rasporeda prostorija, prozora, ulaza i izlaza; popise prioriteta za spašavanje; lokacije za smještaj uposlenika, ali i građe; raspoloživa prevozna sredstva; finansijska dokumentacija; podaci o osiguranju; upute za dugoročnu obnovu; podaci o svim fazama spašavanja koji predviđaju opasnosti poput prokišnjavanja krova, propuštanje vodovodnih instalacija, požara, zemljotresa i sl. Opis postupaka u pripravnosti se navodi tek u 8,3% biblioteke koji čine uzorak ovog istraživanja.

Konačno, opis postupaka kao odgovor na krize navodi 5,6% biblioteka, dok oporavak u slučaju katastrofa u postojećim kriznim planovima navodi 2,8% biblioteka. Pomenute faze, kao četvrta i peta faza kriznog planiranja, povezani su i podrazumijevaju IFLA-ine upute za saniranje posljedica i spašavanje građe po prioritetima uz savjetovanje i saradnju sa kolegama iz drugih biblioteka jer bi to uštedjelo vrijeme i novac.

Ovo istraživanje pokazuje kako kriznim planovima biblioteka u slučaju katastrofa kao dokumentima koji se tiču preventivne zaštite i postupanja u slučaju katastrofa, nije posvećena

⁶⁶ IFLA-ina Načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003., str. 19.

pažnja u javnim bibliotekama FBiH. Takav rezultat sugerira zanemarenost upravljanja bibliotečkim zbirkama u slučaju katastrofa, kao i nedovoljnu spremnost i pripravnost za suočavanje sa mogućim kriznim situacijama. Nedovoljnom spremnošću za postupanje sa zbirkama u kriznim situacijama, bibliotečke zbirke javnih biblioteka FBiH su ugrožene, uprkos tome što su se biblioteke u Bosni i Hercegovini, tokom Rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995., suočile sa velikim gubicima i izazovima, ali i stekle iskustvo upravljanja bibliotekama u kriznim situacijama.

Tokom istraživanja je također utvrđeno kako, naprimjer, Biblioteka Sarajeva posjeduje Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama za čuvanje bibliotečke građe⁶⁷, kao i Pravilnik o zaštiti bibliotečke građe specijalnih zbirki⁶⁸ što, skupa sa rezultatima provedenoga istraživanja sugerira kako se upravljanju zbirkama u javnim bibliotekama FBiH, u kontekstu kriznog planiranja i upravljanja, posvećuje pažnja u kontekstu tehničke zaštite i zaštite specijalnih zbirki. U pomenutim Pravilnicima se uglavnom uređuju prava i obaveze pri poduzimanju mjera predostrožnosti kojih se treba pridržavati u čuvanju bibliotečke građe kao što je postojanje odgovarajuće opreme, čistoća magacina, kontrola klimatskih uslova prostorija, nivo osvjetljenja te mjere zaštite građe pri rukovanju i smještaju. Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama za čuvanje bibliotečke građe u Članu 2. navodi da se propisuju mjere za čuvanje i zaštitu bibliotečke građe od fizičkih oštećenja, elementarnih nepogoda, požara ali najviše naglašava zaštitu od hemijskih i mikrobioloških uzročnika koji mogu dovesti do oštećenja ili propadanja građe. Dakle, pomenuti Pravilnici navode elementarne informacije, međutim, neophodno je i međunarodnim smjernicama preporučeno posjedovanje izrađenog i po ključnim fazama strukturiranog plana pripravnosti, spašavanja i oporavka od katastrofa. Usto, jedan od pomenutih Pravilnika napisan je prije 26, a drugi prije 16 godina, dok, prema IFLA-inim Načelima za skrb i rukovanje knjižničnom građom „plan treba redovno pregledati i ažurirati“⁶⁹. Također, pomenuti Pravilnici nisu cjelovit prikaz stanja pripravnosti u slučaju katastrofa, jer nedostaju procjene ugroženosti, preventivne mjere, mjere pripravnosti, postupak spašavanja građe, saniranje posljedica i oporavak od katastrofe.

⁶⁷ Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama za čuvanje bibliotečke građe (Službene novine Kantona Sarajevo 17/1999). Dostupno na: <https://www.bgs.ba/storage/2022/03/Pravilnik-o-tehnicko-zastitinim-mjerama-za-cuvanje-bibliotecke-gradje.pdf> (30.1.2025.)

⁶⁸ Pravilnik o zaštiti bibliotečke građe specijalnih zbirki JU Biblioteke Sarajeva, januar 2009.. Dostupno na: https://www.bgs.ba/storage/2022/03/Pravilnik-o-zastiti-bibliotecke-gradje-specijalnih-zbirki_compressed.pdf (4.9.2024.)

⁶⁹ IFLA-ina Načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003., str. 19.

Iako postoje međunarodne smjernice koje ističu značaj kriznog planiranja⁷⁰ i upućuju na način koncipiranja kriznog plana u slučaju katastrofa, javne biblioteke u FBiH nedovoljno prepoznaju značaj spremnosti na moguće katastrofe, što se potvrđuje izostankom kriznog plana u slučaju katastrofa, a kao rezultat provedenoga istraživanja. Unatoč tome što bosanskohercegovačke biblioteke imaju iskustva sa kriznim situacijama, nažalost, ratnim razaranjima tokom Rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995., poplavama, ali i pandemijom virusa COVID-19, izostanak kriznog plana upućuje na nedostatnu preventivnu zaštitu bibliotečkih zbirki u situacijama katastrofa.

Iz rezultata provedenog istraživanja moguće je zaključiti da zaštita bibliotečke građe uglavnom nije prepoznata kao važan segment bibliotečkog poslovanja. Iako su se biblioteke u Bosni i Hercegovini u prošlosti suočavale sa situacijama katastrofa, negativno iskustvo nije utjecalo na propisivanje zakonske obaveze. Mada postoji svijest o problemima koji nastaju zbog neodgovarajućih zgrada i nedostatka potrebne opreme, ipak se nedovoljno prepoznaje učinkovitost planiranja i upravljanja zaštitom bibliotečkih zbirki u slučaju katastrofa.

U dijelu ankete koji je predviđen za komentare ispitanika, zaključuje se da su svi ispitanici mišljenja o tome da je potrebno izraditi plan upravljanja u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama. Iako se navodi planiranje izrade, bibliotekari često izražavaju nesigurnost u vezi sadržaja plana, dok su pojedini komentari pozitivni u pravcu izražavanja optimizma kako će ovo istraživanje poslužiti kao primjer dobre prakse.

Stoga je u ovom radu, kao prilog provedenom istraživanju, predstavljen prijedlog kriznog plana za javne biblioteke, koji uz prilagodbe shodno specifičnosti različitih javnih biblioteka, predstavlja preporuku za izradu kriznog plana u javnim bibliotekama FBiH, čime je načinjen korak ka većem nivou osviještenosti upravitelja javnih biblioteka FBiH o problematici kriznog upravljanja.

⁷⁰Usp. IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa središnji program za zaštitu i konzervaciju / John McIlwaine ; pod nadzorom Marie-Thérèse Varlamoff. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2012. Dostupno na: <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A5598/datastream/PDF/view>

5. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje pokazuje kako kriznim planovima biblioteka u slučaju katastrofa kao dokumentima koji se tiču preventivne zaštite i postupanja u slučaju katastrofa, nije posvećena pažnja u javnim bibliotekama FBiH. Takav rezultat sugerira zanemarenost upravljanja bibliotečkim zbirkama u slučaju katastrofa, kao i nedovoljnu spremnost i pripravnost za suočavanje sa mogućim kriznim situacijama, što navodi na zaključak o tome da su bibliotečke zbirke javnih biblioteka FBiH ugrožene.

Gradska biblioteka Olovo suočavala se sa nekoliko različitih kriza: ratna razaranja, poplave, pandemija. Ratna situacija je istaknula pouku da treba imati rezervne, podrumске prostorije za izmještanje građe i arhive; poplava je istaknula pouku kako treba imati prostor za smještaj tehničke opreme i građe, kao i podcrtala značaj izgradnje digitalnih zbirki kao vida preventivne zaštite. Usto, pandemija je istakla značaj fleksibilnosti u prilagođavanju različitim kriznim situacijama, kao i potrebu kontinuirane edukacije bibliotekara.

Temeljem analize rezultata provedenoga istraživanja, ističe se nedovoljno poznavanje, usljed nedostatka edukacije, temeljnih faza kriznog planiranja, odnosno, sadržaja kriznog plana, zbog čega se nudi prijedlog kriznog plana za Gradsku biblioteku Olovo, koji može poslužiti kao primjer dobre prakse za druge javne biblioteke FBiH. Analiza pokazuje da je u kontekstu postojećih kriznih planova, najmanje zastupljen segment procjene rizika u slučaju katastrofa, potom prevencija i zaštita, zatim opis postupaka pripravnosti te konačno, opis postupaka kao odgovor na krize.

Ova saznanja ukazuju na potrebu pripreme kriznih planova koji su prilagođeni infrastrukturi i potrebama svake institucije, zatim na potrebu kontinuiranog educiranja i obuke uposlenika, a važno je naglasiti i kako je upravljanje bibliotečkim zbirkama tokom katastrofa, važan segment očuvanja kulturne baštine.

6. LITERATURA

1. A Librarian and IT Professional's Perspective. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/282983321> *Professional Perspectives on Library and Information Science Education* (7.9.2024.)
2. Adcock, Edward P., Varlamoff Therese Marie, Kremp, Virginie. Core Programme on Preservation and Conservation. 1998. IFLA principles for the care and handling of library material/compiled and edited by Edward P. Adcock ; with the assistance of Marie-Therese Varlamoff and Virginie Kremp. IFLA-PAC Paris. Dostupno na: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/pac/ipi/ipi1-en.pdf> (4.9.2024.)
3. Antonović, Jadran. 2009. Menadžment u kulturi. Zagreb: Hadrian.
4. Barbarić, Ana. Plan za slučaj katastrofe – imaju li ga i trebaju li ga hrvatske knjižnice, na primjeru knjižnica Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:8566> (7.9.2024.)
5. Boucher, Abigail; Harrison, Chloe; Giovanelli, Marcello. How reading habits have changed during the COVID-19 lockdown. // The Conversation. 5. 10 2020. URL: <https://theconversation.com/how-reading-habits-have-changed-during-the-covid-19-lockdown-146894> (7.5.2024.)
6. Braquet, Donna. M. (2010). Library experiences of Hurricane Katrina and New Orleans Flood survivors. Library and Information Science Research E-Journal, 20(1), str. 1-23. Dostupno na: <https://dr.ntu.edu.sg/server/api/core/bitstreams/4b04f438-9ec8-4aaf-b612-693ccd8c20fb/content> (6.9.2024.)
7. Brown, Heather. 2018. "Managing Disaster Preparedness and Response for Hybrid Collections in Australian National and State Libraries." Journal of the Australian Library and Information Association 67 (4): 411–33. doi:[10.1080/24750158.2018.1539903](https://doi.org/10.1080/24750158.2018.1539903).
8. Coombs, Timothy., Holladay, Sherry. The Handbook of Crisis Communication London. Wiley – BlackWell, 2010. Duh, Pikić Jugović. Academic and special libraries in Croatia and their crisis preparedness: a survey. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/311053> (29.4.2025.)
9. Duh, Pikić Jugović. Academic and special libraries in Croatia and their crisis preparedness: a survey. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/311053> (29.4.2025.)

10. Đurđević-Alidžanović, Zijada, Ovčina, Ismet, & Žero, Adisa (Ur.). (2020). Vodič kroz javne biblioteke u Bosni i Hercegovini. Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine.
11. Feili Tu-Keefner, Jingjing Liu, Darin Freeburg and Elizabeth Jane Hartnett. Lessons Learned After a Disaster: Investigations of Public Librarians' Health Information Services to the Community and Community Members' Information Needs Following a Catastrophic Flood. Dostupno na: <https://library.ifla.org/id/eprint/2320/1/s11-2018-tu-keefner-en.pdf> (6.9.2024.)
12. Flaherty, Mary Grace. Here, there and everywhere: disaster and public libraries. // IFLA WLIC (2016). Dostupno na: <http://library.ifla.org/1375/1/103-flaherty-en.pdf> (20.4.2024.)
13. Gradska biblioteka Olovo: Facebook stranica, dostupna na: https://www.facebook.com/gradskabibliotekaolovo?locale=hr_HR (28.8.2024.)
14. Graham M. Feather J. Disaster management for libraries and archives. Aldershot: Ashgate, 2003.
15. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom / sastavio i uredio Edward P. Adcock u suradnji s Marie-Theresom Varlamoff i Virginijom Kremp. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.
16. IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofa. [IFLA-in Priručnik Pripravnost Katastrofe | PDF \(scribd.com\)](#) (25.6.2024.)
17. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. Dostupno na: [137975 \(srce.hr\)](https://srce.hr/137975) (27.8.2024.)
18. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec ; stručna redakcija prijevoda Aleksandra Horvat]. – 2. hrvatsko izd., (prema 2. izmijenjenom izd.zvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo. (Povremena izdanja Hrvatskog knjižničarskog društva. Novi niz ; knj. 20). ISBN 978-953-6001-75-0. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/137975> (4.9.2024.)
19. IFLA Preservation and Conservation (PAC) Frequently Asked Question. Dostupno na: <https://www.ifla.org/explore-the-pac-faq/> (30.8.2024.)
20. Jugo, D. Menadžment kriznog komuniciranja. Zagreb: Školska knjiga: Edward Bernays Visoka škola za komunikacijski menadžment, 2017.
21. Kešetović, Želimir i Toth, Ivan. (2012). Problemi kriznog menadžmenta. Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica; Visoka škola za sigurnost; Centar za međunarodne i

- sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/587578.Toth-Krizni_menadzment-small.pdf (11.01.2025.)
22. Kovačić, Matija: Važnost strateških odnosa s javnošću u javnim institucijama, Zaprešić, 2022. Dostupno na: <https://repozitorij.bak.hr/islandora/object/bak:1960/datastream/PDF/view> (25.7.2024.)
23. Krtalić, Maja: Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa – Utjecaj ratnih iskustava na upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa u hrvatskim knjižnicama, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 103-118. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/157016> (4.9.2024.)
24. Krtalić, Maja; Damir Hasenay i Tatjana Aparac-Jelušić. "Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke." Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, br. 1/2 (2011). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/80113> (1-36), (05.01.2025.).
25. McIlwain, John. IFLA disaster preparedness and planning a brief manual. University College London Under the direction of Marie-Thérèse Varlamoff IFLA-PAC Director Published 2006 by the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) Core Activity on Preservation and Conservation (PAC), Dostupno na: <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content> (3.9.2024.)
26. Mušnjak, Tatjana: IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom /sastavili i uredili Edward P. Adcock s Marie-Thérèsom Varlamoff i Virginio Kremp; – Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo 2003. – (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva; knj. 11). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/11192> (4.9.2024.)
27. Osmanagić Bedenik, Nidžara. (2010). Krizni menadžment: teorija i praksa. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 8(1), 101-118. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/57783> (11.01.2025.)
28. Polimac, Sonja: Zaštita bibliotečke građe. Dostupno na: [3-Article Text-9-1-10-20170106 \(1\).pdf](https://hrcak.srce.hr/157016) (5.9.2024.)
29. Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama zaštite bibliotečke građe (Službene novine Kantona Sarajevo, broj 4/99). Dostupno na: <https://www.bgs.ba/akti/> (13.1.2025.)
30. Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama zaštite bibliotečke građe, Službene novine Kantona Sarajevo Broj 17 - Četvrtak, 14. oktobra, 1999. Dostupno na: <https://www.bgs.ba/storage/2022/03/Pravilnik-o-tehnicko-zastitinim-mjerama-za-cuvanje-bibliotecke-gradje.pdf> (13.1.2025.)

31. Pravilnik o zaštiti bibliotečke građe specijalnih zbirki Biblioteka Sarajeva, dostupno na: https://www.bgs.ba/storage/2022/03/Pravilnik-o-zastiti-bibliotecke-gradje-specijalnih-zbirki_compressed.pdf (4.9.2024.)
32. Pravilnik o korištenju bibliotečkih fondova, dostupno na: <https://ghb.ba/pravilnik-o-koristenju-fondova-i-ponasanju-korisnika-u-biblioteci/> (4.9.2024.)
33. Program rada: Biblioteka „Derviš Sušić“ Tuzla, dostupno na: https://nubt.ba/wp-content/uploads/2020/02/PROGRAM_RADA_2018.pdf str.20 (4.9.2024.)
34. Radio Olovo, youtube kanal: <https://www.youtube.com/watch?v=Ql1Hc7r3f1I> (23.06.2024.)
35. Šestić, Igor: Krizno komuniciranje, Završni stručni rad, Zaprešić, 2019. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/bak:705/datastream/PDF/view> (4.9.2024.)
36. Tomić, Z., Sapunar, J.: Krizno komuniciranje – Hum: časopis Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1, 298-310, (2006). Dostupno na: <https://hrcak.hr/clanak/337236> (28.6.2024.)
37. Tu-Keefner, F.; Liu, J.; Lyons, D.; Hobbs, A.; Smith, C. J. Preparing future librarians and current information professionals to lead libraries in times of crisis. // IFLA WLIC (2019). URL:<http://library.ifla.org/2532/1/234-tu-keefner-en.pdf> (28.4.2024.)
38. Velasquez, Diane L., Evans Nina and Keading Joanne. Risk management and disaster recovery in public libraries in South Australia, Information research vol.21 no.4, december, 2016. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1123311.pdf> (27.7.2024.)
39. Young, Eileen: The Role of Public Libraries in Disaster, University of Delaware, 2018., dostupno na: <https://www.idl.iscram.org/files/chrishagar/2015/1276 ChrisHagar2015.pdf> (27.7.2024.)
40. Zahid Ashraf Wani, Ansaar Hussain Ganaie. Impact of Kashmir floods on the libraries. Dostupno na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/CB-01-2017-0002/full/html> (6.9.2024.)
41. Zakon o bibliotečkoj djelatnosti, izvorno Službeni list Bosne i Hercegovine broj 37/95 dostupno na: <https://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf> (4.9.2024.)
42. Zakon o bibliotečkoj djelatnosti: Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 1/96, 2/96, 3/96 i 16/97, dostupno na: https://mks.ks.gov.ba/sites/mks.ks.gov.ba/files/2022-08/zakon_o_biblioteckoj_djelatnosti_04_99.pdf (5.9.2024.)
43. Pravilnik o tehničko-zaštitnim i drugim mjerama zaštite bibliotečke građe, Službene novine Kantona Sarajevo Broj 17 - Četvrtak, 14. oktobra, 1999. Dostupno na:

<https://www.bgs.ba/storage/2022/03/Pravilnik-o-tehnicko-zastitinim-mjerama-za-cuvanje-bibliotecke-gradje.pdf> (13.1.2025.)

44. Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. Narodne Novine 52/2005. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html-prilagosome (29.4.2025.)
45. Žero, Adisa. Rukovođenje i planiranje poslovanja biblioteka u kriznim uvjetima funkcioniranja – primjer Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, dostupno na: https://www.ff.unsa.ba/files/zavDipl/21_22/kin/Adisa-Zero.pdf (7.9.2024.)

7. PRILOZI

7.1. Popis slika i grafikona

Grafikon br. 1: Spolna struktura ispitanika.....	30
Grafikon br. 2: Starosna struktura ispitanika.....	31
Grafikon br. 3: Struktura ispitanika prema kantonima FBiH.....	31
Grafikon br. 4: Rezultati o postojanju kriznog plana u javnim bibliotekama FBiH.....	32
Grafikon br. 5: Rezultati koji se odnose na plan procjene rizika u kriznom planu.....	32
Grafikon br. 6: Rezultati koji se odnose na prevenciju i zaštitu u kriznom planu.....	33
Grafikon br. 7: Rezultati koji se odnose na opis postupaka u pripravnosti u kriznom planu.....	33
Grafikon br. 8: Rezultati koji se odnose na opis postupaka kao odgovor na krize u kriznom planu.....	34
Grafikon br. 9: Rezultati koji se odnose na oporavak u kriznom planu.....	34
Slika br. 1: Tragovi razaranja u agresiji na Olovo 1992.-1995.....	25
Slika br. 2: Poplava u Olovu 15.5.2014.....	26
Slika br. 3: Posljedice poplave u Gradskoj biblioteci Olovo.....	27
Slika br. 4: Saniranje posljedica katastrofe.....	27
Slika br. 5: Poster koji su se nalazili na vratima Biblioteke za vrijeme pandemije.....	28
Slika br. 6: Evakuacijski plan Gradske biblioteke Olovo.....	57

Istraživanje postojanja kriznog plana u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama FBiH

Poštovani ispitanici,

spvodim istraživanje o postojanju kriznog plana u slučaju katastrofa u javnim bibliotekama FBiH za potrebe izrade završnog rada na MA studiju Informacijskih nauka, bibliotekarstva na Odsjeku za komparativnu književnost i informacijske nauke na Univerzitetu u Sarajevu - Filozofskom fakultetu.

Ova obavijest će Vam pružiti informacije koje će Vam pomoći odlučiti želite li sudjelovati u ovom istraživanju, stoga Vas molim da je pažljivo pročitate. Za sva pitanja ili nedoumice, obratite se istraživačici koja Vam je uručila ovu obavijest.

Istraživačica koja provodi ovo istraživanje i ispitanici koji će uzeti učešće u istraživanju, neće primiti nikakvu finansijsku naknadu. Ovo istraživanje ne uključuje nikakav rizik osim uobičajenog svakodnevnog rizika.

Popunjavanje

ankete je potpuno anonimno i koristit će se isključivo u svrhu izrade MA rada Sanele Kaikčije (mentorica doc. dr. Džejla Khattab), pod naslovom Upravljanje zbirkama javnih biblioteka u kriznim situacijama: na primjeru Gradske biblioteke Olovo.

Unaprijed Vam se zahvaljujemo na izdvojenom vremenu!

* Indicates required question

1.

Mark only one oval.

☐ Option 1

2. Vaš spol *

Mark only one oval.

- ☐ Muško
- ☐ Žensko
- ☐ Ne želim odgovoriti

3. Vaša dob *

Mark only one oval.

- ☐ 18-30 godina
- ☐ 30-45 godina
- ☐ 45-60 godina
- ☐ 60 i više godina

4. Odaberite kanton Federacije Bosne i Hercegovine kojem pripada biblioteka u kojoj ste zaposleni *

Mark only one oval.

- ☐ Unsko-sanski kanton
- ☐ Tuzlanski kanton
- ☐ Zeničko-dobojski
- ☐ Bosansko-podrinjski
- ☐ Srednjobosanski
- ☐ Hercegovačko-neretvanski
- ☐ Zapadnohercegovački
- ☐ Kanton Sarajevo
- ☐ Kanton 10
- ☐ Posavski kanton

5. Da li biblioteka u kojoj ste zaposleni posjeduje krizni plan u slučaju katastrofa (plan upravljanja u kriznim situacijama)? *

Mark only one oval.

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ U izradi
- ☐ Planira se izrada

6. Da li krizni plan sadrži plan procjene rizika u slučaju katastrofa? *

Mark only one oval.

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ Nisam siguran/-na

7. Da li krizni plan sadrži prevenciju i zaštitu u slučaju katastrofa? *

Mark only one oval.

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ Nisam siguran/-na

8. Da li krizni plan sadrži opis postupaka u pripravnosti tokom katastrofa? *

Mark only one oval.

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ Nisam siguran/-na

9. Da li krizni plan sadrži opis postupaka kao odgovor na krize? *

Mark only one oval.

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ Nisam siguran/-na

10. Da li krizni plan sadrži oporavak u slučaju katastrofa? *

Mark only one oval.

- ☐ Da
- ☐ Ne
- ☐ Nisam siguran/-na

11. Vaš komentar!

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

7.3. Prijedlog kriznog plana javne biblioteke u slučaju katastrofa: na primjeru Gradske biblioteke Olovo

Upravljanje bibliotekama u vrijeme kriza treba dobro osmišljen plan koji će osigurati prije svega, sigurnost uposlenika i korisnika a zatim i kontinuirano pružanje usluga. **Najvažniji koraci su:**

1. **Komunikacija** – redovna komunikacija sa nadležnim organima (općina, civilna zaštita, vatrogasci, policija, hitna služba), sa osobljem i korisnicima, sa javnošću kako bi se pružile informacije o mjerama sigurnosti te o načinu i promjenama rada biblioteke.
2. **Kontinuiran rad**, prilagođen uslovima izazvanim krizom – online posudba knjiga, dostava na kućnu adresu, organizovanje virtualnih programa i događaja.
3. **Sigurnosne mjere** – implementacija fizičke distance, obavezno nošenje maski, redovno čišćenje i dezinfekcija prostora, ograničenje broja posjetitelja.
4. **Digitalizacija** – dostupnosti digitalnih resursa i online platformi kako bi korisnici iz svojih domova mogli pratiti rad biblioteke, sudjelovati i slušati seminare, doći do informacija, doći do literature.
5. **Obuka osoblja** – adekvatna obuka za osoblje jednom godišnje o sigurnosnim postupcima, upravljanju krizom i korištenje tehnologije za pružanje online usluga.
6. **Saradnja** – saradnja je od izuzetne važnosti – uspostavljanje saradnje sa drugim bibliotekama, sa nadležnim lokalnim vlastima, sa društvenim institucijama kako bi se razmjenjivale informacije, resursi i savjeti, odnosno prakse.

Plan upravljanja bibliotekom je fleksibilan i prilagodljiv jer osigurava sigurnost i dobrobit svih uključenih u spovođenje i suočavanje sa krizom. „Nijedan plan ne odgovara svima. Svaka pojedinačna institucija treba pažljivo ispitati svoju vlastitu posebne okolnosti i zahtjeve, a zatim izraditi plan pripravnosti za katastrofu.“⁷¹

Krize i opasnosti koje mogu izazvati potrebu za upravljanjem bibliotekom pod okolnostima koje zahtijevaju spašavanje građe, evakuaciju:

- 1) Poplave i zemljotresi;
- 2) Požar;
- 3) Ratna razaranja;

⁷¹ IFLA disaster preparedness and planning : a brief manual. IFLA, 2006. Dostupno na: [IFLA Core Activity on Preservation and Conservation](https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content) ili <https://repository.ifla.org/server/api/core/bitstreams/b797c1d6-414b-4587-80f1-188c22cadb45/content> (28.6.2024.)

4) Pandemija.

Procjena ugroženosti i opasnosti od prirodnih nepogoda kao što su poplave i zemljotresi:

Poplave – hidrološki pokazatelji, vodotoci, opasnost od izlivanja rijeka, bujičnih potoka, mjere zaštite u urbanističkim planovima; građenju, vodostaj, prosječna godišnja količina padavina, podaci o mjesecima u godini po kritičnim pokazateljima i proglašenim prirodnim nepogodama, prouzrokovanoj šteti i sl.

Zemljotresi – karakteristike terena, rizici po život i sigurnost ljudi i materijalnih dobara, vrsta gradnje, građevinski materijal, seizmološka historija, posljedice potresa po stanovnike, stambene i javne objekte.

U slučaju kriza, mjere koje treba poduzeti kako bi se smanjila šteta i osigurao brži oporavak:

Zemljotres

1. Provjeriti sigurnost i stabilnost polica i vitrina (osigurati police, vitrine i ostali namještaj u biblioteci da je siguran i stabilan, čvrsto postavljen na pod ili zidove. Takva stabilnost će smanjiti oštećenje knjige i materijala prilikom pada usljedzemljotresa).
2. Vrijedne i rijetke knjige i predmete, zaštititi (raritete i vrijedne rukopise, umjetnička djela, dokumente smjestiti u kutije i izmjestiti ih na sigurnije mjesto unutar objekta).
3. Evakuacija (sigurno smjestiti uposlenike i korisnike, osigurati sigurna mjesta za evakuaciju i okupljanje izvan zgrade i pobrinuti se da su svi upoznati sa planom evakuacije).
4. Redovno održavanje (provoditi provjere stanja zgrade u kojoj se nalazi biblioteka, redovno izvršavati provjere i popravke kako bi se smanjio rizik i izbjegla veća šteta, redovno provjeravati sve strukturne elemente: temelj, zidovi, krov).
5. Edukacija (pobrinuti se da osoblje bude upoznato i dovoljno educirano o postupcima zaštite u slučaju zemljotresa sa uključenim znanjem o sigurnim zonama zgrade te znanjem pružanja prve pomoći).

Poplave

1. Premiještanje građe (premjestiti vrijedne knjige, časopise i druge materijale s nižih polica na više položaje kako bi se smanjio rizik od oštećenja).

2. Vodootporni kontejneri (koristiti vodootporne kontejnere ili vreće kako bi se zaštitila građa od vlage i vode. Ovo je posebno važno za osjetljive materijale poput starih knjiga ili rukopisa).
3. Održavanje odvoda (redovno provjeravati i održavati odvođe u biblioteci kako bi se spriječila začepjenja i moguće poplave).
4. Klimatizacija (održavati odgovarajuću razinu vlažnosti i temperature u biblioteci kako bi se smanjio rizik od oštećenja građe).
5. Digitalizacija (digitalizacija važnih materijala kako bi se sačuvali u digitalnom obliku i smanjio rizik od trajnog gubitka).
6. Osiguranje (osigurati bibliotečku građu kako bi bila bili zaštićena u slučaju poplave ili drugih nepredviđenih događaja).
7. Online resursi (pružiti pristup digitalnim knjigama, časopisima i drugim online resursima koji su dostupni putem interneta. Na taj način korisnici mogu nastaviti čitati i istraživati čak i ako nisu u mogućnosti posjetiti fizičku biblioteku).
8. Mobilna biblioteka (u slučaju poplave, organizirati mobilnu biblioteku koja će posjećivati različite lokacije kako bi korisnicima omogućila pristup knjigama i drugim materijalima).
9. Online programi i radionice (organizirati online programe, radionice i predavanja kako bi biblioteka i dalje pružala edukativne i zabavne sadržaje korisnicima).
10. Mobilne aplikacije (razviti mobilnu aplikaciju koja omogućava korisnicima da pristupe katalogu knjiga, rezerviraju materijale ili komuniciraju s bibliotekarima putem chat-a. Ovo bi omogućilo korisnicima da ostanu povezani s bibliotekom čak i ako ne mogu posjetiti fizički prostor).

Požar

1. Aparati za gašenje požara trebaju biti postavljeni na vidljivim mjestima unutar objekta. Isključiti električnu energiju i plin, ukoliko postoji.
2. Procijeniti može li se požar ugasiti aparatima za gašenje požara i da li je sigurno gašenje aparatima, ako je procjena da se ne može ugasiti požar aparatima, pozvati vatrogasce i policiju.
3. Brojeve za hitne slučajeve istaknuti u prostorijama:

Operativni centri Civilne zaštite 121

Policija 122

Vatrogasci 123

Hitna medicinska pomoć 124

Zapamtiti:

SIGURNOST NA PRVOM MJESTU!

NE IZLAGATI SEBE I DRUGE RIZIKU!

1. Pokušati ugasiti požar aparatom za gašenje;
2. Pozvati vatrogasce;
3. Pozvati Civilnu zaštitu;
4. Alarmirati nadležne ustanove;
5. Ograditi pristup objektu znakovima upozorenja ili trakama;
6. Izmjestiti osoblje i korisnike, ukoliko su se zadesili u biblioteci, držati ih dalje od ugroženog područja;
7. Pregledati zgradu i ustanoviti štetu;
8. Pregledati zbirku građe i ustanoviti štetu i eventualne gubitke;
9. Dokumentovati štetu u pisanoj formi i fotografijama;
10. Zaštititi najvažnije zbirke, dokumentaciju od prašine, čađi i pjene za gašenje požara;
11. Ako su neki papiri ili dokumentacija mokri, osušiti ih ili zamrznuti;
12. Stabilizirati temperaturu prostorije;
13. Obezbijediti potreban materijal za sanaciju: spužve, kante, rukavice, maske i sl.

Ratna razaranja

1. Evakuacija – provesti plan evakuacije kako bi se premjestile vrijedne knjige, rukopisi, dokumentacija na sigurno mjesto (skloništa, bunkere, biblioteke izvan ratnog područja);
2. Digitalizacija – kao iznimno važan segment zaštite bibliotečke građe. Skenirati knjige, rukopise i sve važne materijale kako bi se sačuvao sadržaj u slučaju da se originali oštete ili potpuno unište;
3. Edukacija i svijest – educirati osoblje biblioteke o postupcima zaštite i razvijati svijest o važnosti kulturne baštine i važnosti njene zaštite tokom ratnih sukoba i inače.

Pandemija

1. Implementacija fizičke distance – ograničenje broja posjetitelja; osigurati udaljenost unutar prostora;
2. Redovno čišćenje i dezinfekcija prostora, a posebno površina koje se češće dodiruju i koriste;
3. Promovisati digitalne resurse i upućivati na korištenje istih kako bi se smanjio kontakt;
4. Organizacija online programa i susreta;
5. Mogućnost online posudbe knjiga kako bi se smanjio fizički kontakt;
6. Saradnja sa zdravstvenim institucijama;
7. Praćenje stanja i smjernica ponašanja prilikom pandemije.

VAŽNO JE ZNATI

- Prolazne puteve kroz zgradu i spratove;
- Gdje su najbliži sporedni izlazi;
- Gdje su aparati za gašenje požara;
- Gdje je komplet za prvu pomoć;
- Gdje su oprema i potrepštine;
- Gdje su ključevi;
- Šifre alarma;
- Smijerove evakuacije;
- Treba znati gdje su smješteni: glavni prekidač struje, glavni plinski ventil, glavni ventil za vodu, prostorije za pohranu evakuiranih predmeta.

DOKUMENTI KOJE TREBA IMATI NA RASPOLAGANJU

- Tlocrti zgrade;
- Plan djelovanja;
- Polica osiguranja;
- Kontakt-lista tima za spašavanje;
- Lista prioriteta spašavanja zbirki, predmeta i dokumentacije;
- Plan evakuacije.

PRIORITETI SPAŠAVANJA

- Spašavanje ljudi i njihova sigurnost uvijek su na prvom mjestu;
- Zbirke, predmete i dokumentaciju treba spašavati prema listi prioriteta a listu treba sastaviti prije nesreće, u sklopu priprema za potencijalne nepogode. Kriteriji za izradu liste:
 - zbirke i predmeti važni za misiju, službu i programe biblioteke
 - zbirke i predmeti velike historijske, umjetničke, edukativne ili novčane vrijednosti;
 - predmeti koje je nemoguće ili teško premiještati
 - važna dokumentacija (inventarne knjige, fotografije, elektronička dokumentacija...).

MJERE ZA ZAŠTITU BIBLIOTEČKE GRAĐE

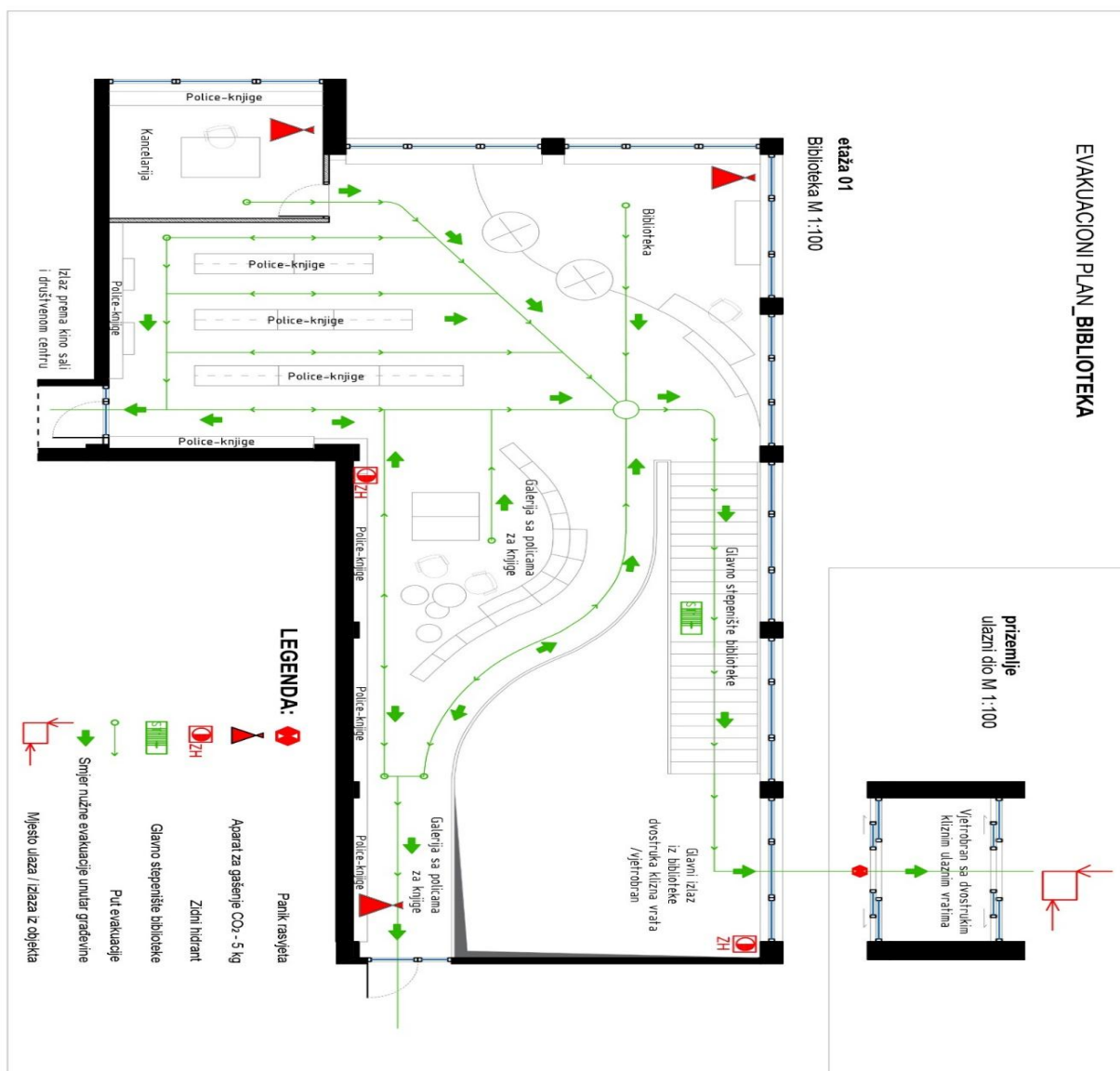
- Prostor biblioteke treba biti siguran za smještaj bibliotečke građe (da nije podložan oštećenju od potresa, izljeva podzemnih i površinskih voda te bilo kakvih drugih fizičkih dejstava koji mogu oštetiti bibliotečku građu);
- Objekat u kojem je biblioteka smještena treba da bude zaštićen od udara groma;
- Prostor biblioteke treba da bude pristupačan i prilagođen za prenos i premještanje bibliotečke građe, ukoliko za to bude potrebe;
- Prostor biblioteke treba da bude udaljen od objekata koji svojim djelovanjem mogu na neki način ugroziti prostor biblioteke i oštećenje građe;
- Redovno provjeravati i kontrolisati instalacije;
- Redovno vršiti dezinfekciju i deratizaciju;
- Bibliotečka građa treba da se smjesti na police od nehrđajućeg čelika ili prelakiranog metala, drveta;
- Značajnija bibliotečka građa treba da se smjesti na visoke police;

Zbog čuvanja i zaštite, bibliotečku građu treba smjestiti na sljedeći način:

- Knjige iste veličine smjestiti vertikalno jednu pored druge;
- Periodiku smjestiti horizontalno;
- Raritete, povelje, značajnije dokumente u posebne kutije;
- Foto materijal treba da se pakuje u omote i smjesti na odgovarajuća mjesta;

- Kataloški listići treba da se čuvaju u odgovarajućim laticama ili kataloškim ormarima;
- Prilikom prenosa bibliotečke građe treba voditi računa o količini i načinu pakovanja kako bi se izbjeglo oštećenje građe;
- Zaštita i dezinfekcija bibliotečke građe ne smije sadržavati kiselinu ili sredstva za izbjeljivanje;
- Treba obezbijediti opremu kao što je termometar za praćenje temperature i vlažnosti zraka, ventilator, klima uređaj, folije sa UV filterima za prozore ukoliko ima prekomjernog svjetla;
- Redovno pregledati bibliotečku građu zbog uklanjanja dijelova koji nisu sastavni dio građe (papirići, stikeri, trakice, lišće...);
- Zaštita bibliotečke građe podrazumijeva restauraciju i konzervaciju;
- Mjere zaštite obuhvataju i povez bibliotečke građe sa napisanim naslovima i brojevima.

7.4. Evakuacijski plan Gradske biblioteke Olovo

Slika br. 6.: Evakuacijski plan Gradske biblioteke Olovo⁷²

⁷² Evakuacijski plan izradila za potrebe ovog rada: Emina Cerić Mešinović, dipl.ing arh.

Izjava o autentičnosti rada

Ime i prezime: Sanela Kaikčija

Naslov rada: **Upravljanje zbirkama javnih biblioteka u kriznim situacijama: na primjeru Gradske biblioteke Olovo**

Vrsta rada: završni rad

Broj stranica: 58

Potvrđujem:

- da sam pročitala dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjesna univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma; da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačila prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirala na sve izvore;
- da sam dosljedno navela korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačila svaku pomoć koju sam dobila pored pomoći mentorice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum: Sarajevo,

Potpis_____

